

НОВА ЗЕТА

Књижевни Мјесечни Лист.

3

Амо живо цвећу поитајте,
Па га с' млади пуно накидајте,
Да вам путем дивно замирише,
Да вам срце за кућом уздише!

Бранко.

Још о књиж. Јединству.

Постигнуто је у главnome књижевно јединство језиком живијем, говорнијем — језиком народнијех умовина; али оно правило: *пиши како говориш* — увело је неке разлике у наш књижевни језик. Ту је дијалекат *централни* — како би га назвао учени Будмани — или-ти *јужни*, и *дија* лекат *источни* — *ијекавиштини* и *екавиштина*. Дијалекат *западни* или-ти *икавиштину* западни дио нашега народа жртвовао је на олтару књижевног јединства. За тијем долази *фонетички* и *етимолошки* правопис; па *еуфонија* ограничена, како ју је Даничић определијелио, и *еуфонија* *поштуна*, која се чује на југу српском.

У бившем дубровачком *Словинцу* и у бившој цетињској *Зети* није су само неки писали потпуном еуфонијом, него су за њу и глас подизали. Па и у Будмановој *Grammatica della lingua serbo-croata* у неколико јој се врата отварају.

Шљедбеници потпуне еуфоније: позивају се на оно правило Вуково *пиши како говориш*; те питају: за што да пишемо *љушски*, *братски*, кад се изговара *љуцки*, *брацки*; *дјевојка*, *дјетић*, *гдје*, *видјети*, *летјети* и т. д. мјесто *ђевојка*, *ђетић*, *ђе*, *виђети*, *леђети*; *с* њим, *с* брда, *с* долине,

кад-кад и т. д. мјесто *ш* њим, *з* брда, *з* долине, *кал-кад*? Ако ваља писати, како се изговара, онда ми добро пишемо, јер је ова еуфонија природна ијекавиштини. Што више, њима ни азбука Вукова не пружа довољно знакова за све гласове, који се чују у јужном дијалекту. Они траже један знак за онај глас средњи између *ш* и *с*, јер се управо не изговара *сјеме*, *сјекира*, *сјутра*, *сјати*, ни *шје*ме, *шјекира*, *шјутра*, *шјати*, него средњим гласом; такођер један знак за они глас између *з* и *ж*, да се може написати, како се изговарају ријечи *зјеница*, *изјести* и т. д. Они питају: за што да ову сладост и ово милогласје српскога језика не уведемо и у опћи књижевни језик? Али им се одговара, Даничић не пише тако, па тако не ваља писати.

У оваквом случају дужност је појединијех, да уступе, те да слиједе опћи правопис и опћа еуфонска правила, која данас владају у српској књижевности, ради јединства књижевног језика.

* * *

Много је замашнија разлика у нашој књижевности између *етимолошког* и *фонетичког* правописа. Али као да ће и та разлика мало по мало излињати. Баш почетком нове године пронио се глас, да влада загре-

бачка намјерава штампати све школске књиге фонетичким правописом. Кад би у Загребу замијенили етимолошки фонетичким правописом, примакло би се споразумљењу српско-хрватском више него свијем жељама, што се толико с једне и с друге стране изјављују. А да ће и те разлике нестати међу нама, јамчи нам *Knjževna Smotra*, орган *хрв. пед. књиж. збора* у Загребу, која поводом онога гласа пише: „Ми не јамчимо за истинитост тога гласа, него извјешћујемо само, што се чује; али ће нас свакако веома веселити, ако се тај глас обистини, и то с више разлога. Прво, кад се је штокавско нарјечје примило за књижевни језик, то је онда била велика погрјешка, што се је ишло штокавштину стезати у облике, у њој већ изумрле.... Друго, радоваће нас та намјеравана промјена и за то, што ће се тим куд и камо боље консолидовати сав наш књижевни рад и живот, и до једних писмена посве га међу нама изједначити а и морално ојачати. Камо среће, да је то одмах у почетку народнога препорода учињено, јер дочим се је наша књижевност с том новотаријом од већине свога народа само удаљила; то би се иначе њему била свакако куд и камо више приљубила, па би се и образованост у њему куд и камо боље била и успјешније промицала, него ли се је то овако збивало. Ал' куда још веће среће по сав наш народ, да се је одма и ћирилица попримила, или боље попримити могла! Дан данас би већ доиста у књижевности посве трага нестало било народному нашем дуализму“...

Ово научно убјеђење школекијех стручњака у Загребу мора побједити и пошљедње присталице етимолошког правописа; особито пак мора одлучити у владинијем круго-

вима, да се онај пронесени глас обистини.

* * *

У нашој књижевној републици највиша је власт у биоградском и новосадском средишту, гдје је највише завладала Даничићева школа, каноти највећег учитеља српскога језика.

Али Даничићева наука увађа за књижевни језик *централни* или *јужни изговор*, јер се не може управо *дијалектом* назвати друкчији изговор само једног *ѣ*; и ту само отступају и у Биограду и у Новом Саду од Даничићеве науке, држећи се чврсто свога источнога изговора. Истина, између јужног и источног изговора тако је мала незнатна разлика, да би се готово могла на миру оставити. Али ипак колико би љепше и боље било, кад би писали једнијем изговором сви српски књижевници!

Када промислимо, каква разлика дијалеката отуђује једну од друге покрајине с ову страну јадранскога мора, каква ли истовјетност спаја и срођује разне покрајине с ову страну, ми морамо у задовољству пливати. Онамо се прости Италијанци из разнијех покрајина не могу готово између себе ни разумјети; а овамо најпростији Личанин говори с најпростијим Сријемцем или Васојевићем, као да су у истоме селу рођени. Што више, српске народне пјесме, које су заједничко благо свију Срба, то су класички извори, на којима наши књижевници уче књижевни језик; тако најпростији наши људи, кад растворе коју књигу, или када чују, што у њој пише, они чују језик, којим између себе говоре! Па дочим нас је Бог обдарио тијем добром, што није ниједан други народ, ми сами увађамо у књижевност неки дуализам, држећи се чврсто

свога рођенога изговора, што, ако је у говору и непримјетно, у књизи не би смјело бити.

Борба је између јужног и источног нарјечја, између тако зване *ијекавштине* и *екавштине*. На једној су страни велики учитељи наши Вук и Даничић, дубровачка књижевност, народне пјесме са великом већином народа; али се на другој развила и једнако развија новија наша књижевност у двама главнијема књижевнијема средиштима. Тако није изгледа, да ће једна страна другој подлећи, ако једна другој не попусти. А одиста не би лијепо било, кад би овај дуализам остао у књижевности, а бојимо се, да не би ни добро било. С тога обраћамо пажњу на-њ, докле га вријеме није санкционисало.

Кад су Хрвати примили што-кавштину са јужнијем нарјечјем и сада хоће, да приме фонетички правопис; када наши икавци прихватају ијекавштину; када сами ијекавци напуштају добар дио свога слаткога јужног изговора: био би сада ред и на екавце, да што напуште а да што прихвате — ради потпунога књижевнога јединства.

* * *

Ваља да признамо: у овом погледу свијема књижевнијема средиштима предњачи Загреб, дајући нам свијема добар примјер. Осим благословенога рада Гајевог у томе правцу, у Загреб је Даничић позван био, да ради на великом рјечнику Југословенске Академије; па је на његово мјесто био позван Будмани, који и данас уређује исти рјечник. А сада читамо у „Српској Независности“, да је иста Академија за прикупљање и сређивање грађе за њезин рјечник из нове српске књижевности позвала г. Јована Бошковића, професора филологије на Великој Школи у Биограду,

ученика Миклошићева и Вукова, пријатеља и наслједника Даничићева, да он узме на себе руковођење тога посла; и он га се примио.

„Ако се не варамо, ти ће радови изаћи као Допуна или Додатак Академијскоме рјечнику. Даничићев рјечник то је *историја* нашега језика; Вуков рјечник то је *садашње* стање његово али само народних ријечи; Академијски рјечник то су сва *пређашња* стања и *садашње*, али само до Вука и Гаја. А ова би допуна била рјечник садашњег стања свијех књижевнијех и техничкијех ријечи у српском и хрватском језику — свијема нама данас најпотребнија књига. И заиста је вријеме, да се једном те књижевне и техничке ријечи прикупе и пречисте, одберу и утврде, па да се послје слошки ради на даљем порасту и развитуку те стране нашега језика.“

Овако пише биоградска „Српска Независност“ о дјелу, које је Југословенска Академија повјерила ученоме Бошковићу. Када промислимо на важност тога дјела, ми морамо честитати опћој нашој књижевности, што је дошло у руке стручњаку, који послје смрти Даничићеве са Будманом и Живановићем пресједава у ареонагу познавалаца српскога језика; а сви ми, који радимо искрено о нашем јединству књижевном, морамо признати Југословенској Академији и Загребу, да нам они на томе раду свијема предњаче.

Свакоме своје!

Освојење Бара.

Спјевао

Симо Поповић.

III. Полазак на Бар.

Подига' се војник силни
Од Ловћена и од Кома,

Од далеког Дурмитора —
Ко из поља, ко из дома.

„Ха, на ноге соколови!“ —
На глас цигли тек је стига' —
Ко по плахој киши р'јека —
Пољем, гором свако се дига'.

Ко с' у пољу на рад наша',
Тешким ралом жуљећ' длане —
Брзо скочи по оружје,
Да за браћом не остане.

Ко у гору овце паса'
Крај пастирке мила ока —
Стежућ срце весело је
Полетио лака скока.

Ко на крило сина држа',
Учећ' Српство млад да свети —
Мајци га је брзо дао,
Па куд сваки с пушком лети.

Од поклича првог још се
По горама јек одзива,
А већ бјеше на ногама
Црногорска војска жива.

Врви војник на све стране,
Лаки лаког на пут стиже;
Мислиш стјење све оживје,
Из корјена с' тврда диже.

Без пуцњаве и без пјесме,
Али живо сваки хита.
А куда ће војска ова?
Нико не зна, а свако пита.

„На Цетиње, ил' на Рјеку —
Како коме сенат даје,
Изнајбрже свако да хита,
Ал' без пуцња и без граје!“

Ту једину заповјед су
Чули момци од главара,
А друго ће чути, мисле,
Када нађу Господара.

Но свако опет чудило се,
Што ће сад да тамо чине?
На бојиште радије би
Пошле ове јуначине.

И сјетно је многи река':
Знам зашто нас зову тамо —
Робова је турских пуно,
Ред не доша, да чувамо.

Ал' ја стајат тамо нећу,
Но ћу тражит' Господара,
И, главе ми, рећи ћу му
Па нека ме и икара:

„У кржави бој ме шиљи,
Ће је мјесто за јунака,
А робље ти чуват' може
Сваки старац с пепељака!“

Па у једу још помисли —
Ал' то неће смјети рећи:
А по данас мог ћу роба
Ће ухватим и посјећи...

Ал' на Рјеку и Цетиње
Како које стижу чете,
Заповјед их срета нова:
Вир-пазару да полете.

И сад бјеше свако вес'о:
Куд идемо, сад већ знамо —
Да Лесендру и Враћину,
Жабљак тврди узимамо!..

Брзо ли се миса' мјења!
Трени оком — ето друге!
Срцем чувство предјева се,
Као боје л'јепе дуге.

Тек над Виром чете биле,
Обузе их чувство ново,
И друг друга зачуђено
Питао је: шта је ово?

Силну војску угледаше,
Равно поље ће прекрили,

И топове на сред поља,
Под Никшиће што су били.

„Одкуда она сила овђе?“
Са главица ови зборе;
А из поља они вичу:
„Где, још војске одозгоре!“

У чудо је сваки био;
Мисле, је ли сан ил' јава?
Да се тол'ка војска купи,
Нико живи није знава.

Глас је доша' изненада,
Па немаху кад ни знати;
А брзо су ишли момци,
Ка' да сваки окрилати.

А листоме Црногорцу
Пут је свуда куд окрене;
На том путу сто хиљада
Укриле би ломне стјене.

Па за то је сваки помишља,
Да му племе само иде,
И на стражу да ће, можда,
Ил' на Жабљак да с' обиде.

Та два пут га Црногорци
Узимаху ка' од шале;
И ако је данас јачи —
Пао би им, да навале.

— Ал' сад виде, некуд даље
Да се дигла војска ова.
На Жабљак би доста било
И сто 'ваких витезова.

Па и оног, у Никшиће
Кнез што рече, сад се сјете:
Кад им дође глас од њега,
Да му брзо сви долете!

Ево гласа, ево и њих,
Ево боја жељенога!
И радосни сад су само
Изгледали Кнеза свога.

Ал' Кнез ће је? Хај јунаци,
Многи ли је рад то знати!
Ал' ноћ тавну, мисли тајне
Тешко ли је прогледати.

Кад би могли оком схватит'
Као срцем, силне моћи —
Пољем спушким виђели би
Свога Кнеза прошле ноћи.

Тек ноћ црна оштра брда
С долинама што изравни —
С четом својих витезова
Бјеше с' дига' витез славни.

Залуду га сердар Блажо
На свом дому устављаше:
„Баво не спи, Господаре,
Ноћ му поље, којим јаше.

На праг кућњи не може се,
Мрак те сретe као греда;
Забљеште ти очи сјеном,
Привиђење крочит не да.

Крајина је ово мучна,
Турака је на њу пуно; —
Бар док мјесец мало сине
Устави се, моја круно!“

„Ноћ је мрачна, мој сердаре,
— Кнез му благо одговара —
Али миса', што ме води,
У мраку ми пут отвара.

Мрачнија је ноћ, сердаре,
У коју ни народ чами,
Па оружјем нашим св'јетлим
Дасмо муњу и тој тами.

И да спаваш — своје зраке
Над тобом ће зора свести;
Ал' слободе зору јасну
Рвајући ваља срести.“

„Опрости ми, Господаре,
Куд год проша, сретан био!

И не прими за зло старцу,
Што се мало замислио.

Служећ досад Господаре,
На здравље ти, ти си трећи,
Научих се над животом
Свога Кнеза стајат бдећи.

Пут ми ови, куд си крен'о,
Опасан се чини јако;
Ал' да! и лећ' тешко ј' старцу —
Све ј' соколу младом лако.

Хајде збогом! и нека те
Устопице срећа прати.
Кад не могу десном махат',
Божју т' помоћ бар ћу звати.“

Јунак пусти! сем старости
Ни сад нема друге мане;
Жа' му дође — у бој с' иде
А он дома да остане.

И остаде сам на прагу,
Кнеза нестало посред мрака;
Шњиме језди пољем равним
Све бираних сто јунака.

Ноћ је црна, ни друг друга
Покрај себе не познаје;
На калпаку кнежевоме
Грб драгоцјен само сјаје.

Ноћ је тиха, храбрих срца
Ударац би чуо сваки,
Ал' их скрива јек потмули
Од топота коња лаки.

И топ с Спужа рикне кад кад,
Бљесне пушка с караула,
Кад с' причини стражи будној,
Да је близу нешто чула.

Ах, дивотне ноћи ове,
Што јуначко срце буди!
Те и старом поц Богдану
Мами пјесму сад из груди.

„Хај полеће ора сиви
Са Дунава мору сињу...“
Зимонића орла старог
Глас одјекну у тишину.

А Кнез вес'о прошапута:
„Дивну л' пјесму запјевао!
Веселије још би пјева,
Куд идемо, кад би знао.“

Узигра му срце живо,
Па ободу свог лабуда;
За њим лете коњаници —
Равно им је поље свуда.

И у час га прелетише,
Кнез на другу страну свија;
Испод тврдох плоча коњма
Из калдрме плам избија.

Уљегоше у сокаке
Данилова града мала;
Још у једној кући само
Блједи свјетлост свјетлуцала.

Пред њом Кнез се уставио;
Марк' Миљанов ту почива;
О глави му злоћа ишла,
Бог га спаса роду жива.

Па кнез дични сјетио се
Свог јунака и те ноћи;
Да не сврне рањенику
Не даде му срце проћи.

О, срце је племенито
Сваком бож'ји дар највећи;
Крунама је ц'јена права;
Шњим ко влада, друг је срећи.

Силу сила одржава;
Славу с гр'јехом клетва руши;
Вјечно живе само дјела,
Што у правој ничу души.

Признање је вјенац жртвам' —
Оне други дар не траже;

Од љубави Кнеза свога
Црногорцу ништа драже.

Шњом му само сретно живе,
Шњом весело вазда гину;
Шњом и себе и њих диже
Бесмртности у висину.

Рањен јунак исправи се,
Кад радостан Кнеза виђе;
Љубав ова извида га,
Не болу га ране ниђе.

„Збогом остај, мој соколе!
Сврнух да те виђу само;
Далек ми је пут још ноћас —
Ваља живо да хитамо.

Знаш куда сам наумио,
Ако Бог да, у час л'јепи.
Побједи се надај славно,
Надањем се тијем крјети.

Па крајини твојој хитај,
А наћ' ћемо с' брзо и ту —
Тек напојим мог лабуда
На Бојану валовиту“.

Кнезу јунак одговара:
„О, хвала ти по сто пута!
Љубав твоја мелем ми је,
Под њим мину рана љута.

Бог ти био у помоћи,
Што смислио сретно стига!“
Вес'о љуби кнезу руку,
Кнез весело остави га.

Па се опет коња прима,
Жељним путем живо хита;
А пратња се зачуђена
„Куд ли ћемо?“ шаптећ пита.

Кад су били спрам Каруча,
На Р'јеку их Кнез упути.

„А куд ћете после, — рече —
Тамо ћете одмах чути“.

Тешко сваком оставит' га,
Ал' не збори нико р'јечи;
А самтрећи Кнез се спусти,
Да језером пут препр'јечи.

Ту га сунце огријало,
А било је још високо,
Када на Вир међу војску
Изненада паде соко.

Као море вјетар силни
Радост војску усталаса;
„Ура! ура!..“ јекну пољем
Ка' из једног силног гласа.

И радосна војска у час
Око Кнеза с' искупила,
А он гласом громким викну:
„Здраво да сте, браћо мила!

Имачих ве трудним путем,
А још више тешком тајном;
Ал' за то ћу, ако Бог да,
Побједом ве вјенчат сјајном.

Што сам хтио постига' сам,
Траг ми злоћа изгубила;
А у помоћ Подгорици
Од свуд хита турска сила.

Сада напр'јед о јунаци,
Не губимо ни тренути;
Чекање је друг издајни,
Живом скоку кратки пути.

А слави ве водим новој,
Што ће засјат дивно стару.
Крсташ барјак да дигнете
На славноме граду Бару.

Да уз овај крш саморан
Нашег мора вали пјене;
Та слободи нашој златној
Већ су уске ове стјене.

О јунаци, напр'јед сада!
 На Суторман прије зоре!
 А кад друго сунце гране —
 Нек на српско сине море!“

Прић-Пантина шубара.

Слика из бачванског живота.

Од Милана Савића.

Пре много година — па још и данас — било је кад кад врло незгодно путовати по бачкој равници, на пример из Новог Сада у Футог па даље, особито у јесен, кад по неколико дана заокупи киша. Док се вози кроз онај дугачки алеј, још и које како; али кад се уђе дубље у шуму — да те бог сачува! Није као иначе у Европи, већ мислиш, просто, да си где год у Африци, и то у добар кад киша цури по неколико месеци. Кад је пут утрвен, можеш стићи за три-четврти сата; али кад није! За иста се мораш снабдети тајином а богме и цебаном, јер никад ниси сигуран, кад ћеш и какоћеш стићи.

Не знаш коме је горе: теби на колима, или бедном кљусету, ком се истрца сва длака на прсима од силног трзања и тоскања. Не смеш диванити, јер кад се и не надаш, а кола буф! у јаругу, и предња половина језика одлети ти у најдебљи глиб. Бива, не једаред, да се кола махом затресу и лепо, лагано, на тенани најере па те истоваре као из саћурице. Отимај се и копрцај се како знаш — ти лежиш у брљи, и хвали бога, што ниси улетио у њу стрмоглавице, јер онда те је било! Ко ће те, врагу, и вадити! Кљусе за цело не. А у јесен је баш највећи пос'о, бар за Футожане.

Не знаш кад му је горе. Или кад иде у варош и натоварио кола купусом, или кад се враћа, јер онда је обично он натоварен. Хоће ли у варош, мора поћи дан пре, само да стигне на пијацу. Откоптрља ли се која главица купуса у блато — нек иде до врага; али кад се кола изврну! Онда се само гребе по глави и скида све божије угоднике с неба. Та ко ће му купити убрљани купус! А то му је главна зарада: купус и — дуван.

Да, дуван!

Славан је тај футошки дуван. Жућкаст па кредав. Испуши ти сваки лулу, па ако је камиш још кратак — а такав је увек — онда и нос. Па што мириши! Ух! Не падају до душе деца с банка од његова дима, али заспе као заклана и сутра их једва можеш разбудити. Само једно му не ваља. Не смеш га продавати, и ако га мораш садити. Кад броје сваки лист, ти проклети финанси, та најгора беда после екскуртора! Пазе, братановићу мој, као да немају друга посла, као да нису и они људи!

Бадава кријеш дуван, бадава се снебиваш, они га пронађу, ма био — прости боже, мал' не рекох где!

Кубуриш дакле на све стране, па ако се кад кад и довијеш, опет мало жмирнеш чим спазииш финанца.

Тако је то било, кад је једног јесењег дана и Панта Футожанин донео купуса у варош. Осим његових била су на пијаци још само двоја кола а тражио се купус. Тако је онда Панта добро пазарио, боље него што је могао и сневати. За то је и накривио шубару, кад је утерао кола у бирцуз код „Белог вола“, да се, к'о човек, најпре мало прихвати, па онда, шта бог да. Таман он најбоље „вруштукује“ а удари киша као из кабла. Чешка се Панта по заушњаку,

чешка; али време као да му се бежељи у брк. Гледи своје другове, Футожане, а не вели ништа; ћуте и они. Ко ће сад, врагу, у село! Та ухватиће их црна поноћ а неће доспети ни до спахинске шуме! Оно до душе тек је подне, па могло би се; али, хм! На послетку, добро су пазарили, па им се баш тако и не жури.

Почну се саветовати. Никако да се погоде. Кузман би пошао одмах; та није једаред покис'о! Али се не иде Вићи; к'о вели: недеља је, па ће сутра чим први петли, а није стала крава на ногу! Панта само слуша, отпљуцкује и повлађује час једном, час другом. У то се спусти по мало и мрак, те тако — где су ту су. Киша је, истина, попустила, и немирни Кузман предложи, да уђу мало у варош — да „променују пиће“. Она двојица одмах готови. Вића оклоцави шешир а Панта набије шубару до ушију, да се шиљак већма испуничио те тако и онај округли олук око њега.

Упуте се у варош. Сваки узео бич у шаку, па се надшвићкавају. То већ тако мора бити. Кад дођоше до римске цркве, застаде Кузман па ће оној двојици:

— Шта велиш...

— Ај? запита Вића.

— Да се разгалимо!

Панта не рече ништа, већ се упути у порту; Вића и Кузман за њиме. Без дугог договора, без икакве погодбе сложише се и упутише „код Тоше“ на „чашу“ пива. Ту се нађе Кузман са својим кума-Пером, бостанџијом новосадским, који данас беше некако боље одевен.

— Помоз' бог!

— Бог ти помог'о!

Изљубе се и седну. Код „треће“ позове их Пера да иду с њиме

у „тињатор“; биће „Саћурица и шубара“.

— А је л' то скупо? приметиће Панта.

— Та није; два сексера, одговори Пера.

— А ди стојимо ондака? распитаће се Вића.

— Па на кору, рече Пера.

— А!

Кад испише „седму“, крену се, мирно и спокојно, као да су пили „војорданске воде“, а не „воловскога млека“ и Тошиног пива.

На позоришној каси изваде улазнице за галерију, за „кор“, као што вели Пера „ротквар“. Хајд, нек буде и тога — та пазарили су добро!

Кузману и Вићи није првина, што су у позоришту; али Панти јесте. Тако је онда и бленуо на све стране. Питао није ништа, већ је само мудровао о свачем, што је видео а све је видео тек први пут. Гледи ону огромну „фирангу“ на мисли, какве ли манзафларије застире! Па онда онај велики сат, који је ишао тек првих двадесет и четир сата а од тог доба непрестано показује пола пет. Кад се почео купити свет, оживи и Панта нешто, а кад почеше свирачи удешавати егедe, онда, е, онда му се и нехотице насмеши леви брк: та зна он то! Зар су му једаред свирали Цигани! Шубара му пак оде на лево ухо а усне у шиљак, кад започеше српске песме. Поглади брке и премести шубару на десно ухо.

У једаред се диже завеса.

— Кажем ја, да је нека мајсто-рија! прогунђа Панта и намести се боље.

То му бежу прве и последње речи у позоришту. Само је ћутао и врло пажљиво гледао и слушао, а замислио се, врло се замислио, кад су слијепци, Панта и Арса, један

другом исповедили, како чувају и крију новац. Особито га је занимао Арса, који је лукаво сместио сав „капитал“ свој у дно своје огромне шубаре. Све једнако је мислио о Арсиној мајсторији; мислио је о тој и онда, кад се једва изгњавио из позоришта, и кад је седео „код Тиме“, и кад је на сву меру надућкан ишао „Волу“, и кад се једва пред зору кренуо у Футог. Иза вароши заспи као мртав и тек се онда разбуди, кад му риђа стаде пред кућом и жена га поче дрмусати.

— Бог с тобом, човече, зар се тек сад долази!

— А! пропусти Панта кроз нос.

— Зар не видиш, да је већ подне!

— Био сам у тињатору...

— Какав тињатор! А ди су новци?

— Ту су.

Те речи уталожиле мало расрђену жену и Панта се лагано спусти с кола, испрегне риђу и пође да прилегне.

— Зар ћеш тако каљав у кревет? Та изгледаш, бож' опрости, к'о да с' се ваљ'о по блату! Риђи опет не мож' знати, ни ди су му уши. А ди ти је шубара?

Панта се пишне по глави—шубаре нема. Домисли се, где ће бити—у брљи каквој измеђ вароши и села. Ал' нек оде до врага, само кад је он ост'о жив и здрав! Чисто благодарно погледи у шталу, гдје му је био риђа.

— Тај није попио памет, помисли у себи, стресе опанке, збаци гуњ и легне. Тренутак за тим ркао је, као да раде два туцета тестераша у исти мах.

Спавао је до сутра дан. Кад се разбудуо, није се могао опоменути на све; сјетио се само „тињатора“ и Арсине шубаре. Смешкао се и нехотице.

— Бадава, тај слепац је враг; ал' нисам ни ја пао на главу! помисли у себи и поче тражити своју шубару.

— Шта тражиш? запита га жена.

— Та шубару! прогунђа Панта.

— Ниси је ни дон'о.

— Ај!

— Дош'о си гологлав.

— Зар ја?

— Бо'ме не ја!

— Хо мај!

И Панта забодје прет у нос и почеше се по чулавој глави; за тим ће мирно:

— Дед онај шешир!

— Зар не знаш как'и јѐ?

— Дај га само!

Жена му донесе шешир, изрешетан, као да је био на Вучјем долу; Панта га натакне на главу и оде. Упути се право Гаври ћурчији и поче се с њиме договарати. Једва се погоде и Панта се врати а осмјех пун задовољства шеврдао му око усана па се најпосле изгуби у левом брку. Од тог дана сваки дан је обилазио Гавру ћурчију; и свађао се и инатио с њиме; али се опет у миру разиђу.

Недељу дана доцније упрегне Панта опет риђу, да иде у Нови Сад. На колима је имао товар купу са а на глави голему шубару, какве још није било у вармеђи.

Још није честито ни викнуо „ђи!“ а жена изађе из куће и плесне рукама.

— Бог с тобом, човече, јеси л' при себи!

— А к'о за шт' да нисам?

— Та шубара ти је већа од највеће кошнице фетера Маце у Новом Футогу.

— Па'к?!

— Не ће те пустити у варош.

— Не ће да! Ђи!

Риђа улегне у хам и кола изврје из авлије. Панта се није ни осврнуо више и оставио жену саму, да се од чуда крсти левом руком.

Овог пута стигне Панта раније у Нови Сад. Од два дана амо стегла зима, па ако је пут и био труцкав до зла бога, опет се дало овде онде мало покасати. Дође на пијацу.

— Каква ти је то кошница на глави? запитаће га Андрија пиљар.

— Зар не ви'ш, да је пласт, одшали се Панта.

— Мало му места у коли, те стрп'о коју главицу и у шубару, насмеја се Перса пиљарица.

— Није него твој нос! обрецне се Панта.

— Какву главицу! Зар не ви'ш, да је то главурда, какве нема ни вутошки бик! опет ће Андрија пиљар.

— Окај ме се, Панта, док си читав! наругуши се Панта и стегне бичаље у песници.

— Да кажемо добошару..... почеће опет Андрија пиљар, али беше већ одмакао неколико корачаји.

— Кажи ако 'ћеш циганском кнезу, Фараона ти првог!....

Једва прода купус и отјера кола „Белом волу“. Кад се упути у варош, застаде мало код капије и поче жмиркати. Преко пута иду два финанца а један га баш мери; али се само обрне свом другу и шалне му нешто. Онај се стане церити к'о луд. Панти одлане и пође даље — за цело му се смеју шубари.

Оде право свом адвокату — сваки Футожанин има „свог“ адвоката — да га нешто пита. Нађе га самог у канцеларији.

— Помоз' бог!

— Бог ти помог'о, Панто! А које добро?

— Та, знате, господине, дош'о сам, овај, да вас нешто питам.

— Питај, Панто, питај!

Панта се накашље, почеше се по заушњаку и настави:

— Ја сам, с опроштењем, изум'о неку мајстарију. Ал' да ме не одате!

— Панто!

— Та знате — ал' нека! Био сам пре неки дан у тињатору — никад пре тога! — па видео, како је онај лукави слепац сакрио новац у шубару. Одма' помислим: то мо'ш и ти!

— Даље, даље!

— Дам сашити шубару; ево ову....

Панта изађе у ходник и унесе своју шубару. Адвокат се ухвати за трбух.

— Та то је читав ован!

И Панта се насмеши.

— Знате, господине, таква ми треба.

А на што?

Е, сад долази моја мајсторија. У њу сам стрп'о дувана.

— Аха!

— Пун си бува, Панто!

— Стала је читава ока.

— А пошто?

— Два сребра.

— Много је, Панто.

— Није. Та нема га бољег ни у царевој дуванкеси! Па сам дан'о к'о прво вама.

— У име процеса?

— Аха! Не зна човјек шта га чека!

— Онда се прима.

— То је само јабука.

— Хвала, Панто! Хоћеш да гуцнеш?

— Не ће бити згорег. Баш је зима на пољу.

— Ала си вешто удесио, рече адвокат држећи шубару у руци.

— Знате, дуван сам мет'о у вр', па сам га ондака покрио кожицом и

ту пришио, бајаги, то је кожица од вр'а.

— Бадава, Панто, баш си промућуран.

Панта се задовољно почеше по заушњаку, истресе ракију уз обично „Спас' бог!“, шмркне мало, опрости се и оде.

Сад је Панта већ чешће долазио у „варош“; а да се људи, особито финанси, не би досетили, „вента“ ради натовари на кола нешто купуса или кукуруза. Жена се чуди и диви, што јој се „човек“ тако прорадио, али кад осети, да је кућа нешто „маснија“, ућута и не рече даље ни беле. Панта јој се једном приликом исповеди а она од то доба као да су јој уста зарасла. Чуди се Панта томе, али и хвали бога; сад се чује само његова реч у кући, његова реч и дечија писка. Жена ћути као заливена, али звера на све стране. Једном ипак отвори уста:

— Боље да ми писи рек'о.

— А за шт'?

— Изешће ме стра',

Панта зажмури и поче звиждати; и њему се кика дизала. Наопако да га ухвате — робоваће, није иначе, а што ће платити глобе! Здераће му кожу с леђа. Најежи се и прогута силом једном једно велика, суво ништа, које му се као нека авет раскречила у грши. Али се на брзо умири; одмахне шаком и намигне чисто самом себи:

— Није ни мени врана мозак попила!

Финанцима је Пантина шубара већ упала у очи. Како и не! Колика је! А уз то, кад иде у варош а она набрекла к'о штене; кад се пак враћа а она му све лекеди над главом. Панта је то приметио а и савест му непрестано шапће, да се узме на ум, та финанси га гледе као гладни курјаци; један само да пружу

жи шаку — а он у бувари. Уз то му још Кузман рече, да је начуо, како га финанси вребају. Панти зашврби нос, и он поче премишљати.

Опет ће у варош — шубара к'о надувене гајде, у колима „ни кера“. Али сад није био блед, нити је зверео на све стране. Бркове је до душе отромбољио као обично; али из под шубаре му се очи цаклиле, боже! цаклиле — једва је чек'о, да наиђе који „винанц“.

Није га дуго дожељкивао. Чим пређе на новосадски хатар а оно двојица испадоме из заседе. Панта се трже и ошине риђу.

— Стој! продере се један.

Панта и не слуша већ штба риђе као луд.

— Стој ил' пуцам! викне финанси поново.

Панта заустави риђе. Финанци му приступе.

— Ти си под сумњом, да шверцујеш дуван, рећи ће један.

— Ја? Који се Панта.

— Да, ти, продере се други. И ту је!

После тих речи шоши свом снагом Панту по шубари и стера му је до шије. Но у исти мах поцури нека жута чорба Панти низ нос и рамена, те га задави чисто и не даде му да се смеје.

— Што је то! викне финанси.

Панти се залепила уста: не може ни беле а овамо све грца.

Други му финанси здере шубару а из ње покуња сечка, поиспадаше љуске од силних јаја и поцури још гушће силно жуманце и беланце — није друкче, већ изгледа као велика, луда кајгана. Једва трепће.

Један се финанси смеје, други зипара.

— Оца ти твог, шта је то?

Панта поче жватати и нешто шмрцати.

— Та говори, абдеса ти твог,
јер сад ћу те кундаком!

— Т-а-к-и! проћапка Панта.

Убрише уста и одлени брке.

— Па носим јаја у варош, рече
снуждено.

— А ко и' још носи у шубари!?

— Није него ћу и' метути у
кола, да на овом врашком путу од-
несем ваљда кајгане у варош.

— Ал' ти носиш и дувана!

— Ја? А како би ја крао цара!
Та то је гријота!

— Ти си луд, поче онај што се
смеје.

— Бре, обешењак је то прве
класе, продере се онај што се једи.

— Сад могу гладан натраг,
оснужди се Панта.

— Олижи се, па ето ти вру-
штука! примети онај што се смеје и
пође.

— А ко ће ми платити.....

— Бре вуци се док си читав,
супу ти материну! продере се онај
други и окрене пете па за првим.

Кад су одмакли, загњури Пан-
та нос у шубару, па да се искриви
од смеја, да се искриви! Већ се хва-
та и за слабине.....

Никад га нису више финанси
дирали, бар ти нису, и Пантина се
шубара још коју годинуцу мувала
из међу Футога и Новог Сада.

— Ма, човече, зашт' мете јаја,
те с' се сам умељ'о? запита га жена.

— Већа је комендија а и већа
брука за те проклете винанце, одго-
вори Панта и оде у сеоски бирц, да
приповеда, што му се десило, или
управо, што се „винанцима“ десило.

Кад се пред вече враћао кући,
чује на рогљу своје име и застане.
Нека цура поче:

Дуван, дула, кремен, труд.
Наш Прић-Панта није луд,
У шубари му жуманце,
Па части винанце — хеј!

Панта заврти главом, насмеши
се и оде даље.

С м р т.

Суморна дана зрачак пошљедњи утрн'о већ је,
Копреном црном ноћца покрива цио свјет.
Куд око људско зирне, свуда је, свуда мрак,
Свуд тешки непроглед.

Студен је вјетар кат-кад ледени' крили' ман'о,
Па и он прест'о сад.... природа н'јемо ћути,
Као да виша сила налаже свети мир,
К'о да с' што чека, слуги.

Поноћ је; poleg'о свак. А болник одавна лежи
Са'рван боли љутом,.... образ му бл'једи сух,
Клонула снага т'јела, и јоште само
Жив је у њему дух.

Очима упрђ тамо гдје мален пуккара плам,
Бацајућ' свјетлост тавну на Христов благи
лик.
Ох, како Христа љуби, Његову памтећ' смрт,
Тај б'једни мученик.

И њему самрт греде, он види слику бл'једу,
А он је чека жељно, да сврши бол и вај....
Пред Христом жијжак клону, а б'оник задрхта
бл'јед...

И сад је већем крај.

(1889.)

Сењо Дјаковић.

Тешко ли је за недрага ноћи.

Недјеља је тај дан помагала, а у пра-
сак зоре, кад се раздваја дан од ноћи, о
трагу доста година, догодило се у мана-
стиру Савини ово, што ћу да вам причам.

Бијаше, Боже, тиха прољетна ноћ,
каоно ти кад их Бог дава. С ону страну,
крај Лушнице и Кртола, ријачи опћине
новске још жегашу, те им се оз брда и
долине на све стране по оној нотњој ти-
шини разлијегаху гласови: Тако!.. такоо!..
на деснууу!.. на лијевууу!.. више к Ново-

меее!.. управооо!.. држ' се Веригааа!... ни Госпа теби, ни ти Госпини!... Славуји из оближњих дубрава извијаху своје дивне пјесме, с којима се из убаха помијеша умилни глас звона са манастира Савине, чији се звук неком дубоком побожношћу растезаше на далеко, те и најокорелије срце подејећаше у том свечаном тренутку на оног, који је васиону тако мудро уредио.

У том, у пространој манастирској авлији помоли архимандрит, човјек ближи гробу по дому, висок ка' копље, ама се од година мало погурио; на раменима, испод камилавке, пала му бијела као снијег коса, а сребрна му дуга брада, како иде повија се тамо и амо. За њим чопор калуђера у нијемој тишини уз пребирање бројаница и зујање потоњег звука звона, који таман тада престајаху да звоне.

Сустопице за њима уђе у цркву човјек рашчупане риђе косе, зелених малих очију, црвена а од краста на јамице напарана лица, смечена мала носа, на усници помаља му по гдје која риђа длака, осредњег раста, а широких једрих плећи. Бути му набубрили испод докољеница, да их човјек објема рукама не би прешадио.

Како се заустави на сред цркве, тако ту и остаде непомичан, као да си га слио. Упро поглед у прилику Мајке Божије, прекрсти руке, а по чешће му се дубок уздах потискује из дубине зар ојаћелог срца.

У молитви, у којој калуђери бијаху, пуче из ненада у ћелији пушка, те у чуду и смућени уз манастирске ћаке и послужитеље потечи један за другим неколика калуђера да виде, шта би. Кад тамо, а оно Марија Самарџића — младица од својих двадесет година, а лијепа' ка' лијепи прољетни цвијетак — задала сама себи смрт.

*

Марија бијаше одива Бркановића из Бијеле, новске крајине. Још јој у животу бијаху и отац и мајка. Стојан, отац јој, пристари већ човјек, сав скоро свој вијек проведе на мору, једући онај крвави крух, на коме је, веле поморци, седам кора; и пеузећи по коју пару, да га под старост са стопањцом и осталом домаћом чељади невоља не наћера, да у другогаче очима глема, а устима не иште. И, божја вјера, течник као што бијаше — а и године су, неборе, биле, кад су се и мрнари враћали дома цунане ћесе — оградаи при самој обали

морској лијепу кућицу, прикупи нешто земље, а нешто откупи, што му је још по којни отац био заложно, кад га је првом на море справљао.

Него имаше четири шћери, осим два три млађа дјетића, које, за вријеме овог догађаја, већ на висуку бијаху, да си их могао све четири једанак у један дан удомити. Много ва истину за сиромаха човјека као што је био Стојан, особито код нас, гдје уз прђију ваља и толике дарове справљати. Но срећом Стојановом, како је он највише по свијету бивао, то је Цвијета и о томе бригу водила, како ће и за кога коју удомити; па и то је кадра била, е бија ше — јад је задио! — жена мимо жене; што по реку, и човјек и жена, да је на далеко не бјеше у женскоме уху.

*

Од памтивијека вазда је у Новоме суботом пазарни дан. Ту ти наврви од свукуда народа, бијели свијет. Ја мним, нећеш на далеко видјети тако разнолике ношње као што се ту тај дан виђа на пазару. И Конавањана са лијепим, витким и чистим Конавокама, и Витаљана са Витаљкама, који се од првих ни у чем не разликују у ношњи; и народа, мушкога и женскога, из турске крајине, па Убљана, Кривошијана, Ришњана, Тивђана, Кртољана, Луштичана, Црногораца; па томила свијета из новске опћине, и ко би ти све набројио, ко се ту тај дан не скупил. Од ране зоре, па до подна стоји их жамор и граја, док се у пожње мало по мало не стану разилазити сваки на своју страну.

Враћајући се тако једног суботног дана Цвијета с пазара дома, тек прекорачи кутњи праг, закупише је дјеца, шта им је лијепа из вароша донијела. Она ћутећи стаде, да се пиље по шпагу, извади из истога мараму, одријеши нешто из једног јој пера, пружи најстаријој кћери златан прстен, и весело рече:

— Ево, Маријо, ово сам теби донијела, и, да Бог да, било ти у добар час! Марију поли румен по лицу.

Остале сестре погледаше се, па брже боље преда се од стида.

*

Одма иза подна Цвијета зивну својту к себи и стаде, да јој прича, како се је на пазару видјела с Ристом Петра Савова из Рисна, како је нудио пићем, како јој је у даљем разговору стао наводити, да је о

Петрову дневи видио Марију у Рисну, како му се дјевојка свидила, како је запресио и како јој је на пошљетку и прстен пружио.

— Ја сам га — настави Цвијета даље опљуцкујући — да вам сву истину речем, једанак примила, и не чекајући, да вас питам и да се с вама о томе договорим, како би право било; јер, богме, није лако одгађати понуде онаког кућића, е би до јада било, да је и она сама дома, а камо ли још три замчице! Згодан, по души, чак није; ама што за то! Моја свекрва — душа јој царовала! — вазда вељаше: Боље је, дјецо моја, с ружним папати, него с лијепим плакати; а човјек је вазда лијеп. И што ћу вам даље дуљити, но ће вечерас сврнути овдјен из вароша; већ да смо сви за вечером на окупу. Немојте, да које изостане или се пчиња, е ми је ово прво весеље, тако се и ви сви веселили и радовали у што од Бога молили!

Ове потоње ријечи изрече Цвијета јецајући кроз плач...

*

У први мрак ево ти Риста с неким даљим рођаком — згодан, пуст и угледан као каква згодна дјевојка! — према коме се Ристо, који се и онако не бојаше урока, још ружнији чињаше.

Кад га некако из далека назре Марија, изађе из чисте свијести. Сто пута је то вече пред сестрама прдекнула прстен с прста; сто пут' рекла, да јој пуст остане и да је чудо без лијека ће главом задеси!...

Залуду сестре настојаху, да јој докажу, како ни ђаво — налет га било! — није црн колико га кажу, залуду..... е и оне иза ње махашу једна пут друге главом и ожимљашу губицама.

А мајка?

Зар мајци, кукавица друга, да се изује? да пред мајком у одаји проговори! Прије је стријела из ведре неба простијелила, но се она мимо друге назвала црнобразницом и безочницом! Па што јој је мајка рекла, да она порече?! Гдје, кукла! Њезина је да мучи!

*

Марија није за дуго под прстеном остала. То исто вече би уговорена свадба, а петнајсти дан по томе лијепна кита рисанских сватова уз пуцњаву пушака и попијевку сватовских пјесама одведе невјесту.

Но је она невољно и чемерно своје дане проводила, е се ни за час не разаби-

раше, нит' могаше, да од првог чуда к себи дође. Ни пуна ни побрајана кућа Ристова, ни непрестано његово миле-дале ту не помагаху. Гризи се и јаде парај данас, гризи сјутра, док се за кратко вријеме поништи и појади, ка' убрати цвијет без воде, те на пошљетку у големој тузи — дуго тамна! — помјери памећу.

Самосаздани Боже, на велике ли јаде Ристо — који је љубљаше ка' оба ока у глави — удари с њоме! И води је на лекаре; води чак под ковчег светог Василија; и гатај, и чваруј, и мити, и моли, и заклињи, и преклињи, све узалуд! Најпослије, по жељи ње исте, доведи је у манастир Савину, да је завјетуге светој Госпођи. Ту преноће. У вечер су јој три калуђера бденија држала до касно; а раном зором, кад звона огласише јутрењу, скочи Ристо, обује се и око ње на лијепе, да иду у цркву, е су јој по јутрњи имали осветити маслија. С почетка се она нећкај, док у пожње, на велике његове молбе, њему ће ти изнемоглим гласом:

— Хајде ти, ето мене.

Превари се он; остави је његовијем злијем часом ту саму; а она брже боље зграби његову пушку и кидиса сама себи.

*

Када стиже у Бијелу и Рисан пусти глас, окупив се од свукуда својта и пријатељи на пожаловање.

Цвијета је свијем путем прекукала из гласа и нарицала за својим дјетом, што је уцвијели без пребола и у црно зави без биљета; а над њом мртвом била се, косу је скубла, лице грдила и четвороструке сузе лила, да би кам од жалости препукао...

*

Ово их је чудо задесило свијетле не-дјеље, а сватови Риста Петра Савова негдје о љетњоме Никољу дневи те исте године одведоше сестру Маријину Ружу.

Ристо се је на тај корак највише одлучио и благо потрошио, докле је од Владике допуштење добио за љубав своје мртве Марије, која му се ни дневи ни ноћи не смицаше с ума; а Цвијета, осим што је кућа зетовљева имућна и на гласу, и с тога, да се тобож пријатељство не размеће; али јој је главно било, да из куће дјевојке трсива....

То да знаш, да се ни Ружа, колико ни Марија, није питала је ли јој по вољи љубегија; е Цвијета никако да зна за ту љубав.

— Ама каква љубав, какве смокве — шћаше вазда одговорити, кад би јој ко год, као да неће, из далека пребацио, да је и Марији пукао зли час све, што га није љубила. Шта је то љубав, за једнога Бога!? Једе ли се то, вјере ви, или пије?... Не жваћите ту, живе биле, које-шта, да ми се без потребе не стужи!... Ето је мене моја мајка — лака јој земљица! — заручила за Стојана још док обоје бијасмо у мајчиној утроби!... Па уприте ми, да виђу, претом на ту женску косу, која се питала за кога ће поћи!... У се душу, црне кукале, да се с вама брука не набије, те за причу не останете!...

*

Овако, као Цвијета, мислило се и радило до ту не давно свуђ у нашем народу, па и у Боци. Ал' од неко доба, као да је друга пјесма пропојала. До о трагу мало година и грађанске су се дјевојке — бар код нас, — вијерале и удавале и не питајући их, да ли им се свиђа момак; а дан данашњи и по селима се, богме, питају дјевојке; и ако има и још по гдје која бака, која главом маше, жалећи данашњи изрођени нараштај, када чује, да је која дјевојка одбила којег младића; нити им је помогао Маријин случај, ни триста онаквих случајева, да увиде, како је тешко за не драга поћи.

Т. К. Поповић.

Кад са стабла...

(Stecchetti.)

Кад са стабла, Милче,
Жути лист опане,
Кад ми дођеш на гроб,
Да ти суза кане:

У ћошку ћеш наћи
Ти крсташце мало;
Око њега много
Ружа рашћетало.

Ти заћеди једну
За те власи плаве,
Из мога су срца
Никле мирисаве:

То су пјесме оне,
Што ти писат шћедо',
Она љубав, коју
Спјеват не умједо'.

Косовка Дјевојка.

Народна Епика наших Мухамеданаца

у главним цршма.

II.

Сада прелазимо на *побратимства*, што се у овијем пјесмама опијевају.

У Будиму Мустај-бег сријета Мехмедбеговицу, гдје води за руку лијепу Златију, да је мајка у Дунав утопи, јер је најприје стари везир будимски просио, — има њему осамдесет љета, — мојој шћери тринајест година; — па кад је њему није дала, везир је писао своме *побратиму* бечкоме Ђесару, да дође за брата Златију прихватити, — И мајка јој говори Мустај-бегу; — волим цуру води прегорјети, — нег је дати Бечу каурскоме. Мустај-бег јој одговара, да открије лице дјевојки, да је види: Ако буде лице у дјевојке, ко што су ми казивали људи, — ја сам саде цури муштерија.... Кад дјевојка љепша него што је кажу, и Мустај-бег ће је узети... Па док мрачна нојца прихватила, Мустај-бег зивну двије делибаше, и одведе Златију. Кад то чуше пет стотин делија, — испалише пет стотин пушака, — своме бегу шендук учинише. Кад је то опет чуо будимски везир, хоће да му кулу топовима сруши. Али се предомишља; страх га је од Мустајбегових делија; те га у јутро зове к себи и справља га на војску, да цареву рају умири. Мустај-бег војску предводи, а везир пише у Беч своме побратиму, да на Мустај-бега војску подигне. Али у двору бечкога Ђесара Мустај-бег има *побратима*, који, кад је чуо, што везир Ђесару пише, хита, да јави побратиму. Мустај-бег га не познаје. А побратим му говори: Добро знадеш беже Мустај беже — свога баба Дели-бега старог, — он је мене био заробио, — а нејака од седам година, — и ти бјеше од седам година, — заједно смо расли у Будиму, — ту сам био седам годин дана, — Дели-бегу хизмет учинио, — и кадуни Делибеговици, — твојој, беже, остарјелој мајци. — Након пуно седам

годин дана — замолих се твојој старој мајци, — ама твојој па и мојој кажем, — да замоли Дели-бега старог, — да ме спреми у наше Приморје, — јер сам главом родом из Приморја. — Па је мене безке опростио, — твоја му се умолила мајка, — спремио ме у наше Приморје. — Бијаш с тобом адет научио, — по Будиму граду бијеломе, — пити, брате, вино и ракију, — гдје се напиј нигдје и не плати, — вазда избиј младу крчмарицу. Па је тако и по Приморју био почео; ал' га бан приморски истјера, а он се придвори Бечкоме Ђесару.... Мустај-бег, кад га је разумио, оставља војску своје побратиму, Петровићу Павлу, па се он врће у Будим до другога свога побратима, неимара Ђура, који има пет стотин мајстора, да му војсци „тумбас“ на Дунав направи. Док му ате Дунав препливао, — ногама се суха прихватио, — а почеше пуцати топови — у Будиму граду бијеломе. — Везир окренуо топове на кулу Мустај-бега, — а кад беже опазити топове, — он не иде Ђуру неимару, — већ он иде право до везира, — за оштру се сабљу прихватио, — посијече Будимског везира. — Па изађе граду на табцију, — посијече тридесет тобџија, — па тек онда пође к побратиму, — па се с Ђуром рукама загрлио, — загрлише па се пољубише, — баш ко да су од једне матере. — Ђуро скупи пет стотин мајстора, — припадоше тумбас начинише. А други му побратим свео војску на тумбас, куда пријеђе војска преко Дунава у Будим. Тек војска у Будим, а ето ти Ђесарева војска, но Петровић тумбас одсијече, и Ђесаревици се натраг повратише. Мустај-бег узне Павла Петровића у своје делије, учини га првим делибашом. Па пише цару све што је било, а цар му отписује: На те пада у Будим везирство, — ја намјести кога теби драго....

Да још које побратимство видимо. Мустај-бег лички оженио брата Мехмед-бега, али се он загледао у Ружу, милу кћерку шибеничког бана, па кад је улегао у одају код Златије, — тако му се звала љуба, каже јој: — лица ти се дохватити нећу, — ок Ружу чујем у животу. И он остави воре. Мустај-бег шиље седам барјактара, — га траже. — Ево пуних шест година та, — како спремих моје бајрактаре, — једнога на Крајину нема, — гори су ми бајрактарски, — што кукају бајрактарске мајке, — него једи брата Мехмед-бега. Који би се јунак налазио, — па налазио мога, — и мојијех седам

бајрактара, — дао бих му стотину чифлука, — дао бих му златан кат хаљина, — дао бих му двије пушке мале — све у срми па су позлаћене, — дао бих му сабљу оковану, — што сијече панцијер кошуље, — дао бих му мојега голуба, — даћу коња, зажалит га нећу, — јоште више, дао бих му кћерку, — моју кћерку Бегемину младу. — Ако то не учини Велагић Селиме, чувен момак са Удбине, неће други јунак. Те му Мустај-бег пише, — моли му се баш ко брату својем. Кад је Селим примио писмо, — књигу учи грохотом се смије, што му све Мустај-бег обећава; он не би за сва та обећања пошао, али ће поћи, — рад хатара кукавице сиње, — кукавице, Ђулићеве мајке, — јер кад је пролазио испод куле Ђулић бајрактара — зачух писку на бијелој кули, — оно кука Ђулићева мајка, — и четири сестре Ђулићеве, — све кукају на бијелој кули, — а све куну личког Мустај-бега. То Велагић каже отворено и Мустај-бегу: Нит' ћу твојих лука нит' чифлука, — нит' ћу твоје узети Бегије, — она ми је Богом посестрима, — нит' бих теби хатер попазио; — веће тебе хоћу послушати, — рад хатера моје посестрима, — моја сестра а твоја је кћерка; — рад хатера седам кукавица, — послужућу мајке бајрактарске. И Велагић ударио низ Ђесаревину, — па удари низ земљу Мађарску, — па загази у тијесне кланце, — стаде туташ нешто на планини, — момак иђе на коњу вранину, — на њему су мађарске хаљине, — прили су га притиснули брци, — пали брци до на пушке мале; — кад га видје Селим кроз планину, — на дорату дизгин прихватио, — па на балчак наслонио руку, — а сину му сабља од појаса, — па на момка натјеро дората. — Кад га момак видје, познаде га. — Па поближе коње притјераше, — притјераше један до другога. — Па му вели Велагић Селиме: — О бога ти серхатлијо млада, — оклен јеси, од кога си града, — по чем позна мене и дората... Зар ти мене не можеш познати? — Ја сам главом Ајановић Ахмо! — Знаш Селиме није било давно, — ево равних девет годин дана, — када ферман из Стамбула дође, — да се моја посијече глава. — Ја побјегах с главом по свијету, — баш ко љети чела по цвијету, — да сачувам на два рама главу.... — А ти ли си, Ајановић Ахмо? — О Ахмеду Богом побратиме!... А најдаље докле си слазио, — брате драги, низ земљу каурску? Ту му Ахмед каже, како је у Шибеник сапцао и код бана се придворио, и ту видео

Мехмед-бега, — све се с Ружом у кочијам воза, — нит их вуку коњи ни волови, — већ их тегли седам бајрактара. ... У Шибенику Ајановићу наређују, — да отиде у Костреш планину, — до чардака Жагровић Спасоја — да Спасоју посијече главу. — Како ћу ја посјећи Спасоја, — кад је мени Богом *побратиме!* — Опет бјежим у нашу Крајину, — па што Бог да и срећа донесе. — Велагић му каже: — А ја иђем право на планину, — до чардака харамбаше Спаса, — *и мени је Богом побратиме!* — Ја те сама упуштити нећу, — и ја ћу се натраг повратити.... Кад их видје Спасоје, викну: Не напријед до два коњаника, — видите ли гдје сте изгинули! — Себи руке Жагровић Спасоје! — Зар ћеш убит побратима свога, — побратима Велагић Селима, — и још побра Ајановић Ахма? — Спасоје их дочека братски. Ту се побратими договоре, како ће Мехмед-бега и седам бајрактара из Шибеника избавити. Изван Шибеника била је црква. Ту ће доћи бан и баница у прву недјељу, а за њима кћерка им с Мехмед-бегом у колима, што вуку седам бајрактара; и ту побратимп са дружином ухвате засједу, па учине јуриш на катане; а Спасоје викну Мехмед-бегу: Видиш беже, њима не видио! — Гдје ти прече седам бајрактара, — вукући ти варакле кочије. — Кад погледа беже из кочија, — тадај беже у кочијам писну, — па узјаха на ата, а Ружу је на сапе турио, — добро за се привеза дјевојку, — па из боја бјеше изјахао, — док му седам барјактара дође, — барјактари у крв огрезнули. И ту их стигоше избавитељи њихови, па отолен изиђоше на Костреш планину, до чардака Жагровић Спасоја. Жагровићи ту остодоше а Турци се вратише весело на Крајину.

Да још видимо једну пјесму (XXII). Двоје с' мило заашиковало, — од Радуча Кумалић Нухане, — и Златија Плочанин Алаге. — Златију ноћу уграби Мустаф-ага а она запијева: О Нухане по свјету гледање, — да ти сада у Радучу знадеш, — да ти иде Златка низ пољане! — Кад је зора била, ага је остави — на чајиру Јанковић Стојана. — Јанковићу рано подранио, — појахао дебела путаља, — лов ловити Митровића лугу, — вижлови су цуру набасали, — па на срћу вижлад на дјевојку. — Кад угледа Јанковић Стојане, — до дјевојке коња дотјерао, — па је пита: Ал си вила, ал' си утворица? Она му све каже. Стојан је метну за се на путаља, и окрене својој бијелој кули; испод куле

сестру Анђу виче, — скини сестру са путаља мога, — и то нам је сестра у ојаку.... — Како Стојан пази Анђелију, — тако пази туркињу дјевојку, — какво рухо купи сестри Анђи, — љепше купи својој *посестрими*. — Нухан је тражио Златку три године дана, и није је мого наћи — кад настаде четврта година, — Стојан пита Злату, да му каже, за кога ће поћи. — Ак' ме нећеш бити ни карати, — мене подај Кумалић Нухану, — јер сам њему тврду вјеру дала. — Стојан пише књигу Кумалић Алаги: Јесил' рада пријатељству моме, — ја имадем Богом посестриму, — л'јепу Злату Плочанин Алаге; — имаш брата Кумалић Нухана, — ако б' радо брата оженити, — купи свате ајде по дјевојку, — и поведи од боја јунака, — кој' се баца камена с рамена, — који скаче скока јуначкога, — кој' се баца од ока нишана; — поведи ми коња обдуљаша, — који могу пољем полећети. — Проводићу свакако весеље — замећати игру свакојаку.... Кумалић је свате сакупио, и кренуо пут Котара. Пред њима је изашао Јанковић, — с њиме ишли котарски сердари. — Добро Стојан свате дочекао, — учинио велико весеље, — разви Стојан *крстали* бајраке, — окренуше право низ Котаре, — Котарани свате појагмише, — по петину и по десетину. — Водају се *вранчи* по сокацим', — вијају се зелени бајраци — испод Куле Јанковић Стојана. — Сјутри дан су рано подранили, — па говори лички Мустај-беже: — Пријатељу Јанковић Стојане, — јел' готова кићена дјевојка. — Говорио Јанковић Стојане: — Јутрос, беже, полазити нећеш, — још смо овдје пуну јефту дана.... Мустај-бег је томе кајил био.... Заметаше игру свакојаку.... — Кад је седмо јутро освануло, — лички беже из свег грла викну: — Подижеће се дјецо бајрактари! — Отлен беже свате подигнуо, — пред њима је Јанковић Стојане, — и уз њега котарски сердари, — све изашло мало и големо, — да испрате кићене сватове, — па се Стојан с њима изгрлио: — С Богом Турци моји пријатељи!

Прије свега ми овдје видимо један од најљепших српских обичаја не оскврњен у свој чистоти његовој; то је побратимство. Али није само побратимство између Бошњака мухамедоваца, него га ми видимо и између мухамедоваца и хришћана Бошњака. Само с туђинима нема побратимства. Н. против, будимски везир, који има бг какав османлија, он је побратим бе-

Бесара, и то побратимство обраћа противу Мустај-бега Делибеговића, који му одолијева хвала побратимству Петровића Павла и Ђура неимара. Такођер бан дубровачки (који се сматра као туђин) побратим је везира травничког (пјесма XII), који такођер није Бошњак, и то побратимство ради о глави Ибраим-бега Љубовића. На ову црту сродства једнокрвне а разновјерне браће највише свјетлости баца ова дивна епизода из XV пјесме. Петар Ђенерал краљев освојио Ниш, па Видин, па Биоград, па Градачац, па сада опсеђа Зворник. Турци се јуначки бране, али је и Зворник готов да пане. — Тад процвиће гази Дервиш-беже: — Моји Турци нема л' когод одје, — ко умије воду пливат Дрину, — да пренесе махзар у перчину, — не ће ли нам утећи везиру, — не ће л' везир војску покупити, — од Травника бутум Босну листом, — не ће ли нам Петру ударити. — На то нико не окреће главе, — већ се једно момче придесио — у хизмету бега Дервиш-бега, — асли момак од Херцеговине — из широка поља Невесиња, — из Братача села маленога, — мио синак Грбовића кнеза, — па се момак бјеже потурчио — у хизмету бега Љубовића, — и он свога бега оставио, — па је сину питому Зворнику — и он се нуди.... Бег му даје писмо, кад ли момак пролијева грозне сузе. Бег га пита, — али си се воде препануо, — ал' од Краљског Петра Ђенерала? А Хасан му одговара: — Драги беже, мио господару, — ја се ништа препануо нјесам, — веће ми је мајка останула — у широку пољу Невесињу, — и сад ми је Хришћаница мајка. — Види беже, драги господаре, — што год стечем у хизмету твоме, — не ударам одијело на се, — ни купујем коња за јахање, — већ све спремам родитељу своме; — па ако ме суђен данак нађе, — ако би ме утопила Дрина, — ја Краљевци ухватили људи, — мајка ће ми самријет од глади. — Куне му се беже Дервиш-беже: — Мој Хасане, дјете моје драго, — ак' остане Зворник у Турака, — ја ћу твоју додати мајку, — градићу јој славна манастира — у Папратњу, у дно Посавине, — зваће јој се задужбина црква! — Дакле мухамеданство не одвраћа сина Турчина од матере Хришћанице, нити му смета, да је најљепшијом љубави синовском љуби, — да буде узор-сином! Но у овом епизоду има нешто још узвишеније. Турска вјера не смета благодарности турској, не само да за живота пазу матер онога момка, што је

изложио свој живот за спас Зворника, него још — градићу јој славна манастира — у Папратњу у дно Посавине, — зваће јој се задужбина црква!

III.

Већини је пјесама предметом женидба и отмица, или се бар мимогред ова пошљедња опијева, као што смо већ видјели у наведенијем пјесмама.

Мајка хоће, да жени Омера (пјесма XI), и већ му је цуру загледала, — младу Злату паше Серезлије. — Мати моја, моја милоснице, — волио бих најгорој робини, — него, мати, Серезлијој Злати; — дуга врата, чипе плетенице, — тешко кући, у коју завири. — Кад сам крен'о с мојим јаранима, — пјевајући и тамбурајући, — уз Бранковац велику махалу (догађај се збива у Мостару), — крајем врата Ђурчибаше кнеза, — кад угледах чудо и дјевојку, — младу Јању Ђурчибаше кнеза, — а каква је моја мила мајко, — ни вила јој није другарица; — кратка врата, дугих плетеница, — благо кући у коју завири.... Ал' је Јања тек испрошена, — за дјетића Крушевић сердара, — у недјељу која трећа дође, — дође доћи кићени сватови, — мене водит до кућина Котара; — тако Јања одговара Омеровој мајци, кад ју је пошла просити. Случајно баш у томе Омеров ујак, из Лијевна Фирдус капетане, јавља Омеру, како се жени из Босне од Кулиновића, — па ме дајо зове у сватове, — да му будем дјевер уз дјевојку, — а ја нећу моја мила мати, — јер ће отић за каура Јања, — Јањине ћу чекати сватове, — приправит им угодне дарове... Мајка цикну, а из грла викну: — Када даји нећеш — ја коме ћеш?... Ти дајици у сватове поћи, — јер ја браће веће не имадем, — но једнога брата Мехмед-бега, — па да рахат ни весела нјесам, — кад у брата највеће весеље; — Хајде сине, млијека ти мога, — ти послушај ђутурума свога, — а тако ти Алах срећу дао, — душманске те руке сачувао! — И Омер је мајку послушао, ал' дозивље Луку, свога сеизбашу, па њега мјесто себе оставља, — јер се у те могу поуздати, — драги Лука ко у брата свога, — ко у своје срце у њедрима..... Мого бих се тамо забавити..... пусти главу а не пусти Јање..... И Омер је ујку довео дјевојку, и кад је у Лијевно дошао, одма је чуо, — да су свати прошли до Мостара — од Котара Крушевић сер-

дара, — те одма креће са својом дружином; — кад дођоше Дувну широкоме, — кад по пољу притиснула тама — од брзога праха и олова. Ту је погјера из Мостара стигла сватове, који су кренули са дјевојком под обраном паше Серезлије, и Лука је грднијех рана допауо. Сада Омер удара из пријека — са својијех шездесет момака — у сред боја ага загазио, — не бил' Луку жива затекао. — А кад Лука у животу хаља, — на њему је седамнаест рана, — млада Јања за њим на гаврану.... А сватови кано ти сватови, — туђи коњи а хаџине туђе, — а многа жео умријети, — побјегоше, брате, што могоше, — оставише цуру и дарове.... Кад је Омер разумио, како је паша Серезлија испратио свате, завеђе се, да ће му се осветити. — Бирдем ага дошо до Мостара, — вјенча Јању себи за љубовцу, — и посјече пашу Серезлију — и укиде Омер пашовање — све до паше Ризванбеговића. — Омер влада четрест година — свим Мостаром и Херцеговином...

Мустај-бег лички робује од седам година (пјесма XXI). Пунџа му кори шуру а свога сина Копчића Ахмеда, што га није кадар избавити. Паша Беглија, сестра Копчићева брату говори: Е мој брате Копчић Ахмед беже, — кад не мореш бега избавити, — дај ти мени мина бабовину, — ја ћу ићи низ нашу Крајину, — па ћу себи кахримана тражит, — који ће се мене прихватити, — и који ће бега избавити. — Копчић даје сестри хиљаду дуката, а она их завија у свилено платно, печат на њих удара, — а на платну потпис начинила: — овдје има хиљада дуката, — ко се хоће курбан учинити, — и личнога бега избавити — из зиндана од Аршана бана, — нек прихвати жуте маџарије, — и уз њихе моје бјело лице. Па је кренула на пут с Дилавером, и по чувешу наводи у племенитој Ђали Орлановић Муја.... Ја какав је Орлановић Мујо! — Штрк на ноге, широк у плешима, — лица бјела а широка чела, — очи црне кајно у сокола, — баш је љепши од сваке дјевојке, — заврнуо уз руке рукаве, — дебела му у мишици рука, — колко рђав момак у појасу. — Кад га видје лијепа Беглија, — са срца је прихватила стрепња... Слуга Дилавер даје му завијене дукате у платно; кад је Орлан видио, што на платну пише, проговара Беглији: — Дигни печу, одгрни ферецу, — да ја видим твоје бјело лице, — имадем ли за што путовати — низ каурску низ земљу пространу — и са сво-

јом главом ризикати. — Дјевојку је стид на путу лице открити, — ти ме води у бијелу кулу, — развиј мене у својој одаји, — па ме види, колико ти драго. — Аја богме, лијепа дјевојко, — ја те нећу водити на кулу. — Кад бих тебе одвео на кулу, — а не бих се тебе прихватио, — у Аршану бега потражио, — би ми рекла сва бутун Крајина: — вид' хорјата Орлановић Муја, — гдје обљуби Копчићеву Бегу, — па је натраг баш до Дувна врати... Кад то зачу племенита Бега, — диже печу, одгрну ферецу, — сину лице кајно жарко сунце, — а гр'оце кајно мјесечина; — чело јој је алтун хамајлија, — обрвице с мора пијавице, — трепавице крила ластовице, — а два ока два врела студена, — два образа два ђула румена, — бјели зуби, малена јој уста, — уста су јој кутија шећера, — ситни зуби дизија бисера, — двје јој дојке два голуба бјела. — Кад је видје Орлановић Мујо, — кол'ко год је јунак на мејдану, — под њиме се ноге уздрхташе, — прољетна га ухвати грозница, — своме срцу одољет не може, — већ прилеће цури и Ђогину, — пољуби је неколико пута, — у грло јој заровио зубе, — испод браде отворио крвцу, — крвца тече низ прса дјевојке, — крвца тече а Бега се смје, — јера види да намами Муја. О дјевојко, Копчићева секо, — носи рану на гр'оцу бјелу — до нашега Дувна бијелог, — а седам ћеш брату Ахмед-бегу, — нек одбаци јуначко оружје, — а за женску прихвати преслицу, — мени гаће и кошуљу преде, — кад се није смио замучити, — Мустај-бега личног потражити... Ако Бог да и срећа од Бога, — ако здраво доћем из Аршана, — и избавим бега из зиндана, — ја ћу онда покушит сватове, — доћи с њима до бијела Дувна, — тебе свести Ђули племенитој, — узети те за вјерену љубу. — И врати јој дукате, да купи рухо дјевојачко, — ја имадем мала без хесаба, — није сам се на њих преварио, — нег на твоје лице и гр'оце. — Отолен се Беглија Дувну повратила, а Орлан у духовничком одијелу крену пут Аршана града. У Аршану Бан га узимље за учитеља својој кћерци... Ана узе младог духовника, — одведе га у своју одају, — пред Орланом постави трпезу, — Орлан пије а точи Аница, — Орлан другда погледа у Ану, — Ана с њега очи не скидује, — већ га гледа а хвата је стрепња, — бјел дан прође, тавна ноћца дође, — поче читат, Аници казиват: — како ваља слушат старијега, — како л' треба гледат

невољнога. — Добро Мујо чита рожуљицу, — не би боље од Рима Рим-папа. Док му се Аница осмјехну: — Ој Турчине из турске Крајине, — добро л' ти си књи-гу научио, — добро л' знадеш варати Ла-тине! Орлан јој се каже, те се договоре како ће ослободити Мустајбега. Ана укра-де из бешике брата Николицу, а Орлан јој кријући од Ане погуби бана, па утекоше. Па Орлан поручује пуници, да ће јој повра-тити сина, кад пусти Мустај бега, и тако га ослобађа. Тада је Орлан скупио сватове и послао их по Бегију, — саставио цуре обадвије, — па потурчио Ану по Божијем путу, а вјенчао по кадину суду; — и још вјенча Бегију... — Ово је први случај, да Турчин узимље више од једне жене. При женидбама и отмицама нигдје нема ни тра-га мухамеданском обичају држати више жена. И у овом случају карактеристично је, што Орлан случајно мора узети другу, која му се управо намеће, и то је опет Хришћанка, и ако јој је он казао, да је другој вјеру дао! Има још један случај (пјесма XVIII), гдје Турчин узимље другу жену, али и ту му је намеће Хришћанин, и то своју сестру, побратим, побратиму. Дакле и ако је у обичају многоженство код Турака, народни дух то не одобрава, не признаје. По овим пјесмама ми неби знали да тај обичај и постоји.

У овим пјесмама ми гледамо онај фа-милјарни живот, који нам је већ познат у српскоме народу. Ту је женидба најважнији догађај у Србиновом животу, гдје мати, старији брат, и друга својта о томе први почињу говорити; јер се не тражи само-момку дјевојка, него и кући пријатељ.

О женидби су исти обичаји код му-хамеданаца, као код хришћана; ту су сва-тови у срми и у чисту злату; ту су вели-ки дарови. Најпослије ту је и она љубав снахе према дјеверима, с које Ханка закли-ње Хаџу, да је укопа покрај брата њего-ва (пјесма VI).

У женидбама велику улогу играју отмице, које су и до наших дана у наше-му народу у животу биле. Као да је Србу, био он којему драго вјере, слађе било *оте-ти* дјевојку него ли је *испросити*; па најпослије, ако је у родитеља и испроси, милија му је, кад је другоме јунаку отимље. Тако *гојенак* Халиле отворено каже тасту своме, паши од Билића, да му неби ни про-сио кћерку, да она нема заточника свога

од Приморја одметник Илију, који јој је седам ђувегија погубио (пјесма XXXVI).

Ово су главније црте ове збирке пје-сама народних; а народне су пјесме огле-дало, у коме се огледа народ, ком су се из душе извиле. Кад бисмо им још коју црту изнијели, било би на првом мјесто јунаш-тво, особито Крајишника, које се огледа најбоље у овим стиховима: Оваква је кр-вава Крајина, — с крви ручак а скрви вече-ра, — свака крваве жваче залобаје, — никад бјела данка за одморка... но оно се и само истиче у горњим цртама. Само нам треба нагласити, како се за благо не даје јунаш-тво; јунаштво наших мухамеданаца нити се може купити, нити је оно на продају. Јунаштво се развија за опће добро, рад хатора кукавице сиње, кукавице Ђулићеве мајке, — ради свога образа и ради дјевојке, коју јунак хоће, да узме за вјерну љубов-цу. Па када мајка справља на јунаштво свога сина, она му говори: боље ти је мушки погинути, — нег' се женски вратит на Крајину! Још бисмо могли истакнути дивне слике *танкиа* барјактара, као што је Врсић и Велагић, узор јунака, као што је гојени Халиле, и цијеле једне породице, као што је Љубовића. Али смо се и тако забавили дуже, него смо мислили. Доста ће бити, да обратимо пажњу само мимогред на положај, који мати заузима међу нашим мухамеданцима. Ту је љубав синовљева и поштовање родитеља до тог степена, да Омер, који хоће да преотме Јању Крушевићевим сватовима, оставља мјесто себе свога сензашу, а он иде ујку у сватове, да мајци повољи. Мати и код мухамеданаца наших заузима прво мјесто у кући, као код хришћанских Срба. Матер зове Бошњак мухамеданац својом „милос-ницом“, као што му је сестра вазда „мила сека“. А што да речем о витештву њего-вome? Орлана је ухватила прољетна гроз-ница, кад је Бегију видео, али је не хоће у кулу уводити, прије него му је сватови доведу, кад се поврати из Аршана града! Нема трага нигдје неморалности. Ако хај-дук Хусејин љуби младу пашиницу, и она њега, Јакуб-паша је више остарао; па их ипак обојицу стиже казна од народног јунака, Ђерзелез Алије; ако Даничића љу-ба издаје за љубав Кајтаз-барјактара, Да-ничић је то и заслужио, и јавно је мњење не може осудити са гледишта човјечности. Само ћемо опазити мало више слободе у

изразу сенсуалне љубави између младих вјеренијех, него што опажамо н. п. у Вуковој збирци. Тако кад је гојени Халиле улегао у одају своје пунице и вјеренице, узе је за руку, привуче је себи на кољено, на њу лјезу навалио руку, а њу роса прихватила.... А несреће Мујова Халила, јер јаглука за пасом неима, да отруни росу у дјевојке, већ јој стаде по јагодицама росу устима испијати. Ово је доста веристично, али опет застрто велом пристojности, које у нашем народу не оскудијева.

„... Ко је у овој збирци тражио само врсту српске епике са погледом мухамеданским на свијет и одсејом политичких и друштвених турских околности, тај ће великим задовољством прочитати ову књигу, и срдачно захвалити издаваоцу као и његовим помоћницима на обавјештење тако пуно насладе. Ове pjesме фактично доказују, како што Бошњаци и Херцеговци уз пркос разлике вјероисповједне са свима осталима Србима састављају једну етничну цјелину, да тако наклоност к епској појезији код свих њих на једнаком pjesничком дару и облик pjesама им на једнакој умјетности почива, и такођер да им је језик, стил и ритам исто вјетан поред све разноврсности садржаја.“*)

Ово је закључак научне студије г. Јагића односно језика и облика ових pjesама. А пошљедице овога нашега посматрања показују, као што су наши мухамеданци језиком, наклоношћу к епској појезији, стилу и обликом pjesме — Срби; да су такови и у своме домаћем и друштвеном животу, а особито у духу народноме, који из ових pjesама дише.

Бар су на нас такав утисак учинили.

П о љ у б а ц.

Румена ђево, на красне усне,
Срце ми хоће, да цјелов прене.
Нетом он пукне, већ га не стаје,
Нити на уснам биљег остаје.
Ако т' уследи узми их благо,
Десет ил дваест, колко ти драго.
Ако не слади, окрутно злато!
Поврати мени, што ти је дато.

Милан Мирковић.

Из свјетске књижевности.

(О савременом роману) написао је К. Алберши важну расправу, коју доносимо у изводу по критичару петроградског „Новог Времена“.

Од свију врста најновије књижевности роман као да ће бити понајтежи за техничку изразу. Читаоци ће, може бити, посумњати, да је ово овако, видећи, како ничу романи у наше вријеме, каогод печурка послје кише. Ми не узимљемо овдје ромоне, који се кују по познатом, одређеном шаблону и шију се по напријед спремљеном калупу. Ријеч је о лијепој прози, која мора служити за углед, и коју је теже писати, него везанијем слогом, стиховима, који се склапају на основу множине одређенијех правила. Писац романа не може чинити онаквијех скокова, нити смије скраћивати, као што је то допуштено драматургу односно разнијех потанкости у драми, само да се што брже корача од једне радње другој, да је радња бржа.

Роман је производ непрекидног органског развитка, те за то у данашњем, дарвиновском вијеку, он се појављује као најновија врста лијепо књижевности.

Од романа захтјева се најтачније, најјасније излагање изнешенијех у њему мотива; од њега се захтјева, да се потребни материјал темељито преради у свијем појединостима његовијем и то потанко. У њему, као у барометарској скали, морају бити обиљежене и најмање промјене у атмосфери. Оћеш-нећеш, у њему мора доћи повторавање, мора се повраћати к ономе, што је прије речено. Ту не смије ништа долазити изненадно, неочекивано, с намјером, да се учини ефект; али свакако треба да држи читаоца у напрегнутом стању, да га заинтересира, те да што пажљивије прати спољашњи и унутрашњи развитак и судбину изведенијех лица у роману. Да све то постигне, писац романа треба да умије врло живо све предочавати, да је врло осјетљивог темперамента, да тачно познаје сва техничка средства, којима лакше може цијељ постићи.

С друге стране роман не узимље у помоћ никакву другу вјештину. Он дјелује једино на уображење и расудак читаоцев, па уз то још обичног читаоца, код кога су у већини случајева расудак и уображење развјени не баш особито високо. И ти ре-

*) Archiv für Slavische Philologie, elfter Band, Dritter Heft, Berlin, 1888.

дови мртвијех, првијех, једноликијех слова морају изазивати у читаоцу најразноврсније представе, које се сваки час мијењају о незаузданијем страстима и најзамршенијим положајима, не рушећи ни за један часак унутарње свезе међу њима и не оптерећавајући особито и не досађујући читаоцу. Написати такво дјело, нема збора, врло је тежак посао у техничком одношају.

Али је роман у данашње вријеме допр'о до такве вјештачке висине, какве он прије никад није имао. Оквир му је раширен. Недостатак јединства, чим су се особито одликовали пређашњи романи, уклоњен је из новог. Најпосље роман је постао најобичнији облик за расправљање друштвенијех и психолошкијех проблема. Може се рећи, шта више, да је облик романа од сад за дуго утврђен и одређен.

Да се усаврши техника најновијег романа највише су допринијели управ ове три народности: *Французи*, *Руси* и *Нијемци*. Свака од ове три народности израдила је особиту и самосталну технику за роман. Други народи — *Инглези*, *Талијанци*, *Шпанљолци*, *Шведи* — дали су истину, неколико крупнијех дјела ове врсте, али по облику, нацрту, излагању, ове су народности ишле или путем, који су пропртили ова или она од споменуте три књижевности, или су пак еклектички из све три позајмили своја правила.

Бар је до тог закључка дошао *Конрад Алберт* у својијем скорашњијем студијама о савременом роману. По његовом мишљењу, најновији роман ставио је себи за задатак, да служи по могућности као право огледало нарави и обичаја савременог друштва, и свака од поменуте три народности просијеца за друге пут, да постигну горњу цијељ. Алберти стара се у својој студији, да покаже, на који начин свака од тијех народности рјешава свој задатак у томе случају.

Најславнији представник француског романа то је *Емил Зола*. Упоредо с оном озбиљношћу и темељитишћу, с којима овај списатељ ради свој посао, *Дод*е и *Гуји-де-Мопасан* изгледају ништа више, него прости измишљачи прича. А Зола нам изводи свој план, по коме нам жели представити потпуну слику савременог француског друштва, тако, да се у његовијем романима виде оваплоћене све особине тога друштва. Он нам слика засебно сваки сталеж један из другог: раднике, више друштво, крупну трговину, представнике вјештина, сеоског

газдинства, рударе, и изучава их у свијем њиховијем узајамнијем одношајима. Док се он бави са једнијем сталежом, други људи постоје за њ у толико, у колико они долазе у непосредни додир с првијем. Тек послје, пошто је писац романа скупио и приредио сав материјал, он га групира и оваплоћава у очигледне и живе слике из живота изученог сталежа. Он нам потпуно црта сваки од посматранијех типова, који припадају тијем сталежима, слика са могућом тачношћу, како ти људи у свијем положајима њиховог друштвеног позива, у најразличнијем околностима и приликама, мисле, осјећају, поступају, и показује нам оне упливе, који владају у сваком од тијех малијех свјетова.

Савршено друкчије поступају њемачки писци романа. Главни су представници њемачког романа, по мишљењу Алберта, *Гуцков* и *Фрајстаг*. Француска систематика, која се користи материјалом из једног истог сталежа, стјењшава њемачки роман. Потоњи тежи за шаренилом, за индивидуалном разноликошћу. Ограничени круг каквог сталежа или какве професије Нијемцима се чини врло узан, да се у потпуној снази покаже творачка моћ. „За њемачки роман вели Алберти — човјек је прије свега човјек, а послје је тек он биргер, грађанин, радник, сељак, племић“, дочим француски писац романа истиче на прво мјесто социјални друштвени елеменат. Цијељ је француског романа — изучавање закона његовог постанка и утемељавања. Свеза међу лицима француског романа — материјална је, друштвено-професионална, а међу лицима њемачког романа — духовна, социјално-етичка. Ни на једну, ни на другу није налик техника руског романа: руски роман у томе одношају заузима савршено одвојено мјесто.

Руски роман није се угледао ни на њемачки, ни на француски, но се његова техника развила савршено самостално. Ево главноме мишљења о њој њемачког списатеља. Руске романисте, као што се чини, мало се старају о свези међу засебнијем друштвенијем сталежима. Они и не помишљају о томе, да сликају големе слике једног каквог сталежа или множину једнакијех лица из различнијех друштвенијех кругова. Техника је њихова врло индивидуална. Сликајући вазда једно или неколико лица, они не траже људе, који би на први поглед изгледали друштвени типови. То су прије изузетци, индивидуе, са савршено

одвојенијем погледима, убојењенима, осјећајима, навикама, који једном ријечи не личе на ону средину, која их опкољава, и у којој они раде. Али те људе они сликају тако пластично, показивајући их са свију страна са различнијем освјетљењем, тако марљиво анализују њихов мозак, срце, нервну систему, биљежећи и најмање отступање од нормалнијех људи, да на крају свега добије се десет пута богатији материјал у човјечанскијем и социјалнијем примјерима и десет пута више представа о руском друштву, него колико би могла их дати најпространија и најбогатија ликовима панорама. Ту у изабраној романистом средини, у којој се збива радња, уз учешће малог броја лица, представља се жива ска слика цијелог једног одјељења руског народног живота. Све је у тијем културнијем сликама усредсређено и испитано са унутрашње стране.

Ако се сјетимо овдје идеје *Тена* о „социјалној геологији“, у којој друштвени кругови, друштвени слојеви, као год и земљини слојеви, тавани земљине коре, разређују се и описују се према времену, величини и јакоти и истинитости њиховој, према њиховом постанку, под утицајем револуција, развитка и туђијех утицаја у таквом случају, по мишљењу Алберти, односно те друштвене геологије Француз, у својијем романима биће практични рудокоп, Нијемац геолог, а Рус палеонтолог.

У техници романа Французи се јављају највећи вјештаци, Руси — најдубљи мислиоци, а код Нијемаца вјештина излагања налази се у равнотежи са дубљином мисли. „Ми, Нијемци, примјећујева Алберти, имамо с фаанцузима то заједничко, што роман и код једнијех и код другијех представља човјека, како се он јавља под утицајем прилика и околине, док Руси разјашњавају услове живота, сликајући нам ону средину, у којој се личност креће. Прво излази очигледније, а друго — дубље. „Али код Француза највише се пази на јасноћу, на потпуну очигледност. Шта више и онај потоњи покривач смиче се, и „ништа не остаје од оне тајанствене љепоте полутаме, којом њемачка вјештина постижава често дивно дјејство.“ Код Француза заиста и сама ноћ бива свијетла, али се она не освјетљава мистичном, тајанственом мјесечном свјетлошћу, него — јарком свјетлошћу од висећијех лампа. Сваки степен у развитку карактера и радње објашњава се у свијем његовијем мотивима до најмањијех

ситница, сваки иоле важан мотив поново се повлачи сваком згодном приликом догле, док и најповршнији читалац не усвоји га коначно.

Савршено друго видимо у техници руског романа. Писци рускијех романа избегавају сваку театралност, пазе, да им нико не може пребацити и примјетити, да су што унијели у роман, само да се допадне читаоцу. И онако оскудна радња развлачи се дуго. Често читалац дознаје важне фактове од спореднијех лица у роману. По неки пут прође доста времена док се дође до главне теме. Споредне околности често се описују до најмањијех ситница.

Пажња списатеља зауставља се врло често над стварима, по изгледу од врло малог значаја. Али, као што то примјећује Алберти, ко се иоле разумије у литературној психологији, тај ће исти час увиђети, да те тобожне мане у ствари помажу, да предмет, о коме се говори, испадне најприродније, као да се прича какав догађај из самог живота са свијем спореднијем околностима, као што то бива у реалности. И, благодарећи скупу тијех безбројнијех ситница, би рекао без икакве унутрашње свеже, наједанпут ничу пред читаоцем људи и предмети са правијем природнијем својим обликом, каква не ствара француска намјерна досљедност.

Прелазећи за тим на цијељи и задаће, какве по мишљењу пишчеву, ставља живот сувременом роману, расправа Албертија, доброг познаваоца историје свјетске књижевности, прије свега језгровито, у кратко групира погледе, на основе великијех пјесничкијех дјела у прошлости.

Познато је, да се производи великијех списатеља из свијех времена налазе у унутрашњој свези са животом, те за то у њима се огледају погледи тијех времена на човјека и његов положај у свијету. Старо-класична поезија, према вјеровању класичне старине, представља нам човјека бићем безусловно потчињенијем тајанственијем силама судбуне. Судбина упућује све људске планове к напријед одређеној цијељи. Човјек се јавља свезан неком невидљивом силом, која господари над цијелијем свијетом. Као грађанин, он је, осим тога, ограничен, што се тиче воље, захтјевима државнијем. Свако отступање од њиховог вршења вукло је за собом страшне пошљедице. Такав поглед на безусловну, ропску потчињеност човјека судбини с потпуном јасноћом оваплоћено је *Софоклом* у *Едипу*.

Савршено друкчији је дух хришћанске поезије. За хришћанство земаљски живот само је припрема за живот после смрти. Човјек је за вагда остао грешан услед пада, гријеха Адамова. Само тврда вјера у догмате, само непрекидно кајање и убијање свог тијела могли су га учинити достојнијем да ступи у истински живот после смрти. Такав поглед на свијет изражен је у *Божанственој Комедији* од Дантеовој.

С препорукајем прокрчио је себи пут нови поглед на човјека и заједно с тим ново оваплоћење његово у поезији. Личност је добила слободу од обвезе према каквим-гођ догмама. Ту већ ништа не смета живити никоме и обрасци тадање поезије оваплоћавају у себи тежње за ослобођењем духа и воље сваког појединца. Највиши свој израз те су тежње нашле у производима *Шекспира*. Живот после смрти и политичне околности мало упливишу на одлучност Шекспировских типова. Лична страст служи као стимул, покретач за *Отелу*, *Кориолана*, *Макбета* и *Лира*, а она иста рјешава њихову судбину. С друге стране лична слабост, оскудица у снази сметају овдје, да личност постигне своје тежње. Доцније ослобођење личности отишло је још даље. Човјек је постао свјетскијем грађанином, слободнијем у својим мислима и поступцима, грађанином, који се покорави само осјећању дужности. Поглед ове епохе нашао је свој израз у драмама *Шилера*. Овдје видимо јасно, каква је разлика међу шекспировскијем и шилеровскијем јунацима. Први, потчињавајући се својим страстима, поступају несвјесно, наивно. У ватри узбуђенијех страсти *Отело* и *Кориолан* једва сазнају, да су преступили границе. Али у *Валентијанину* и *Орлеанској Дјевојци* бива унутарња борба међу страху и наравственијем сазнањем. Такво потпуно ослобођење личности морало је доћи до крајњијех граница, кад је индивидуум стао држати, да је он средиште свијета. То се изразило у поезији *романтика* и оштроумљу *Хајна*.

Сви ови погледи не вриједе у наше вријеме, које не познаје такву грозну судбину, која се не да умолити; а вјера у живот после смрти уздрмана је. Човјекова воља не признаје се слободна и неограничена. Нас сад уче, да физични појави у мозгу и нервној системи веома упливишу на наше душевно стање. Сазнавање дужности такође се не држи, да је урођено. И тако

појам о суштини човјека из корјена се измијенио, и реалистична поезија мора тражити нове основе, који би се слагали са савременијем погледима на човјека и његове поступке, почем прави реализам и састоји се управ у сликању људи онаквијем, какви су у истини, или, биће истиније, како на њих гледа извјесно вријеме. У томе смислу и били су реалисте Софокл Данте, Шекспир и највећи пјесници свијех времена.

Пита се сад, какви погледи на човјека могу служити као основа за најновију поезију? На то питање Алберти одговара: Најобичнији повод за пјесничко стварање јесу људски поступци, а ови потоњи истичу из воље човјекове. Али воља није потпуно слободна; она је ограничена законима природнијем, физиолошкијем условима, насљеднијем и задобивенијем особинама. Врло честа борба за опстанак побуђује човјека, да крши права другијех и поступа, како његов ум никако не може одобрити. Овај антагонизам међу природном несавладаном тежњом, да човјек очува самог себе, и међу сазнавањем граница индивидуалнијех права и обвеза, да се не руше иста така права на опстанак, другог може бити, и јест најумјеснији предмет нове поезије, поезије нашег доба.“ Друга природна сила, у дјелству које још јасније се показује трагичност положаја, јест насљеђе. И заиста, грозна је то душевна борба, кад ваља тежити за животом, к стварању, к томе, да принесе и своју лепту за развитака човјечанства и културе, а проста физична немогућност до краја крши најчистије и најплеменитије тежње човјекове. Ова борба човјека са природом, по својој суштини без изласка, коју ипак, човјек заборавља у својој страсти и сљепилу, борба, која га доводи до коначне погибије, такође јавља се диван трагичан мотив за најновију поезију. То је исто оно, што је била за грчке трагике борба човјекова против судбине.

Али човјек не припада самом себи само. Он мора служити друштву, своме народу, те је по томе ограничен у својој вољи не само физиолошки, но и социјално. Као што су доказали научењаци, човјек нигдје и никад није живио засебно, изолорано као слободно, самостално биће. Он свуђ живи у друштву са другима, себи сличнима. За њ, дакле, тежња к друштву, к удружењу јест закон природни.

Одовуд ниче цио ред задаћа за нај-

новију поезију. Алберти своди их у сједећијем питањима: колико далеко простиру се за човјека природне и социјалне границе? На колико може засебна личност сачувати своју индивидуалност и пазити свој интерес, служећи друштву? Каква права има друштво на једну личност? За рјешавање оваквијех питања облик романа, наравно, најудеснији је.

Љ.

Рањеник.

Из боја се љутог враћа
Рањен јунак један;
Сустао је, снаге нема,
Једва краче бједан!

Прса су му турска танад
Испрошијевала;
Десница му — рука снажна,
На мегдан остада.

А лијевоm пригрилио
Бистра џефердара;
Па све љуби, па све грли,
Бранитеља стара.

Крвца лопи на све стране
Снага малаксава,
Посљедњи се часак ето
Веће приближава.

У даљини спазио је
Гдје се нешто б'јели,
Па све хита да ту душом
Својом се под'јели.

Иде, иде, ал' све мисли
Шта ће оно бити,
Гдје се мисли душом својом
Јунак опростити.

И ето га, ето, сада
Већ на мјесто стиже,
Видје плочу над којом се
Боо крстић диже.

Са које се блистијаху
Слова позлаћена;
Прошапута: „Ко почива,
Боже, овоћена?!“

Приђе ближе плочи хладној
Па је загледива,
Златна слова на њој чита
А сузе пролива.

Од радости, — не од туге
Што с' душом раздваја,
Већ што видје да је рака
Пивјанина Баја.

На кољена пред њом клече
Па је љубит' стаде;
А подвикну: „Боже благи,
Срећан ли сам саде!

Што ће моје гр'јешне кости
Починути овђе,
До костију јуначкијех
Пивског војсковође.“

Јоште хтједе да говори
Али душа оде,
Т'јело оста уз гробницу
Баја војеведе.

Б. Перовић.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

Ријеч по дукат.

I.

(из Васојевића).

Био слуга у најму и имао три дуката годишње плате. Кад је кренуо из службе, да иде својој кући, сrete га на путу човјек, којему је свака ријеч вриједила по дукат. Слуга му рече: „Даћу ти дукат за једну ријеч.“ Овај прими дукат па рече: „Немој газити мутне воде пређе него видиш другог га гази.“ „Кажи ми другу ријеч, даћу ти други дукат,“ — надода слуга. Он одговори: „Немој дават суждрене кобиле куму да ћера жито у млин на њој.“ Тад слуга и по трећи пут понуди онога човјека: „Ево ти,

вели, још један дукат за трећу ријеч.“ Овај одговори: „Немој шиљати жену на свадбу, кад јој се брат жени.“ И тако слуга, пошто даде сва три дуката, пође кући. Идући упути се с Турчином и заједно дођу на мутну воду. Тад му Турчин каже: „Ајде, влаше, гази воду да видим ће је газ.“ Слуга одговори: „Не смијем“. Силан Турчин угна коња на зор у мутну воду, а слуга остане крај воде, гледајући шта ће бити од Турчина у мутној води. Мутна вода свали коња и Турчина, Турчин се утопи а коњ исплива, те га слуга ухвати, и нађе на њему пуне бисаге дуката, те с њима пође кући, па постане велики богаташ. По овоме дође му кум и заиште: „Дај ми куме кобилу, да поћерам у млин један стар жита“. — Страх ме, каже куму, да ћеш је претоварити“. — „Нећу куме, ни дао Бог“. Даде куму кобилу, али пође крадице поред њега. Кум претовари кобилу. У мјесто стар жита натовари два. Кобили буде тешко, те се изјалови а кум сакрије ждријебе у шевар. Слуга, што је ушао за њим и све гледао, понесе мртво ждријебе к својој кући. Не прође много, замоли га жена, да је пушти у род на свадбу брату и он јој допусти. Жена пође с колијевком а домаћин јој преобуче се у друге хаљине, како га не би познала ни жена његова ни тазбина, па и он за њом. Кад тамо дође, нити га позна жена ни тазбина. Пошто је било весеље и пиће рече непознати човјек својој ташти: „Учини да спава самном она неvjеста, што игра у колу, платићу теби и њој“. Ташта нареди по његовој вољи и турн их у колибу засебну. Кад жена заспе, он се искраде и понесе своје дијете кући. Пошто се жена разбуди види, да јој нема ћетета, те одма каже матери, да јој они непознати човјек понесе дијете а она сама не смије да се врати без њега кући. На то ће јој мајка рећи: „Да запалимо колибу, па кад изгори, казаћемо, да је и дијете изгорјело у колиби“. Тако и учине. По овоме мати поведе ћер њену домаћину. Ова се успут изгребе за својијем чедом, да боље превари домаћина и плачући дође дома. У то их сrete домаћин и запита: „Што плачете и што сте се изгребле?“ Оне одговоре: „Ми не имасмо ће да спавамо у кући због сватова, већ одемо у колибу и наложимо ватру. Кад смо заспале, колиба се запали, а ми се тргнемо иза сна, избјескимо из огња а заборавимо дијете, те изгори.“ Човјек рече: „Фалај' Богу, ми да смо здраво!“ и прими их у кућу. У то дође кум и доведе кобилу. Газда га запита: „Да ми ни-

јеси претоварио кобилу?“ — „Нијесам куме, ни да јаки Бог.“ Тад нареди газда својој домаћици: „Хајде, донеси ракије из подрума, да се иза ове жалости провеселим с таштом, кумом и с тобом.“ Жена пође у подрум за ракију и ту нађе дијете у колијевци, које је он исти био украо жени својој. Она видећи и познавајући своје дијете остане зачуђена на истом мјесту. Пошто жена затраје, рече газда куму: „Хајде, да видиш куме шта жена затраја, да не проспе ракију.“ Кум пође у подрум к газдарици, ће нађе изјаловљено ждријебе, које је био сакрио од свог кума. И кум се зачуди, одкуд ждријебе, које је прије сакрио у шевар а пређе казивао куму, да му је кобилу здраву довео. Кад већ и кум потраја у подруму газда рече својој ташти: „Хјде, да видиш што затрајаше кум и жена ми да не проспу ракију.“ Ташта пође и тамо нађе шћер и дијете у колијевци за које су казале пређе да је изгорјело у колиби. И ташта се зачуди, кад виђе дијете. Најпослије исти газда пође у подрум и откри свијема њихову погријешку. Куму рече: „Ово је куме моје ждријебе, које си сакрио од моје кобиле у шевар,“ — а ташти и својој жени рече: „Ово је дијете наше за које пређе рекосте да је изгорјело у колиби.“ Па настави: „Ја сам давао по дукат за једну ријеч само да видим какав ми је ко.“

Прибиљежио Н.

Народне пјесме.

II.

Преудаја мајке.

(Из Дубровачког приморја.)

Сунце моје, ће си до сад било,
Али си се у облаке вило,
Ал' си с мајком на вечери било?
Жарко сунце тихо проговара:
„Ја се н'јесам у облаке вило,
„Н'јесам с мајком на вечери било,
„Гледало сам једно чудо мало,
„Бе се кучка преуздава мајка,
„А оставља два близанца сина,
„Један нема ноге до кољена,
„Други нема руке до рамена.
„Млађи син је говорио мајци:
„„О старице наша мила мајко,
„„Немој нам се мајко удавати,
„„Да кому ћеш ћепу остављати;
„„Ако ли се хоћеш удавати,

„Не гони нам блага бијелога,
 „Што нам га је бабо доранио,
 „Не носи нам пурсат ни хаљине.
 „Кад то чула кучка а не мајка,
 „Удари га лакоm замлатницом,
 „А како га лако ударила,
 „На руци јој девет прстенова,
 „Девет му је учинила рана.
 „То се чудо и Бога чуло
 „А од оно двоје сирочади,
 „Кој' немају ни оца ни мајке!
 „Залуду им кучка има мајка,
 „Кад је тужну ћецу оставила.
 „Бог се на њих радо смиловао:
 „Који нема руке до рамена,
 „Бог му даде те руку имаде;
 „Који нема ноге до кољена,
 „Бог му даде те ногу имаде.
 „Л'јепо су се браћа миловала,
 „Миловала без оца и мајке.
 „Бог им даде благо небројено,
 „Више блага већ је прије било,
 „Боље руко већ прије имали.
 „Расла ћеца до петнес година,
 „Оба су се брата оженила,
 „Оба брата за двије сестрице,
 „То се чудо свуд по свјету чуло,
 „То зачула стара њина мајка,
 „Од јада се тешко разболела,
 „Боловала девет годин дана,
 „Сва јој десна увенула страна,
 „Кроз лијеву ударила трава
 „Док се црне земље докопала.

Ј. Л. II.

III.

Ђевојка и чобанче.

(С Његуша.)

Гором иде лијепа ђевојка,
 Гором иде а жеђа јој греде;
 Није воде наћи не могаше,
 До 'сим капљу на станцу камену.
 Сагну лице да пије водице,
 Угледа је од горе чобанче:
 „Не пи воде, лијепа ђевојко!
 „Синоћ су је виле замутиле,
 „А јутрос је перјем дотакнуле“.

В. З.

IV.

Виле и ђевојка,

(Из Цуца.)

Играле се бјеле виле,
 Међу њима ђузел Маре.

На Мару су вите ките
 И два пера од бимбера
 И четири од мерџана.
 Питаље је бјеле виле:
 „Ој бога ти ђузел-Маре,
 Окле теби вите ките
 И два пера од бимбера
 И четири од Мерџана?“
 „Ој Бога ми, бјеле виле,
 Служила сам Божју Мајку
 И анђела праведнога;
 Дадоше ми вите ките
 И два пера од бимбера
 И четири од мерџана“.

Ј. Ф. II.

Из руских листова.

Примили смо шест првих бројева органа Славјанског Благотворителног Общества, које у Петрограду излази под именом „Славјанскія Извѣстія“, од нове године под уредништвом В. В. Комарова. Како је сврха овог листа међусобно упознавање свих Словена, уредништво његово моли своје читаоце, да му помогну, достављајући му чланака и извјештаја из саопшности и пошности разних племена словенских. Бројеви, што су нам стигли већ су богати разноврсним садржајем, и можемо рећи да се у њему огледа особито савремени живот свих Словена. Између чланака треба нам споменути онај под насловом „Славяская Взаимность въ настоящемъ и въ Будущемъ“ од М. Филиппова, из кога доносимо шљедеће врло важне и знамените мисли: „Ми нећемо овђе претресати питање о опште-словенском књижевном језику ради кога се истрошило толико мастила. Ми сматрамо, много практичније за најближу будућност питање о ширењу изучавања свих или бар главних словенских нарјечија по свима словенским земљама. Није ли чудо, што послје толико година, током којих се толико осуђивала словенска мисо, немамо него два три рјечника пољско-руског, а ниједнога чешко-руског, дочим има толико чешко-њемачких рјечника? И није ништа мање чудно, што нема добрих српско-руских и бугарско-руских рјечника. О добрим напутцима словенских језика ми и не говоримо: таквих напутака на руском језику нема. И ако се предају словенски језици по филолошким факултетима наших университета, али то не бива како би требало.

Тако на примјер, само на вршавском универзитету предаје се историја полске књижевности, а по другим универзитетима руским специјалних предавања из историје појединих словенских књижевности нема, него се тек читају кратки течаји. Идући тијем путем, ми ћемо дотле доћи, да ће у Берлину и у Паризу боље цвјетати словенска филологија него ли у Петрограду и у Москви. Ширење изучавања словенских нарјечија и књижевности ми смањило први корак ка сновању разумне словенске узајамности. Ако Французи, хвала изучавању наших списатеља, данас гледају на нас сасвим иначе, него ли су гледали онда, када су све знање о Русији црпили из Родана А. Дима; како би на примјер Пољаци гледали, који још много боље познају француску књижевност него ли руску! Какав би се преврат у јавном мњењу полском мого произвести, кад би се полски листови по чешће трудили акоће и у изводима, да приказују дјела бољих руских списатеља!... Оснивајући се на чисто реалном земљишту, ми нећемо тјешити не себе ни наше читаоце надама, које се ни могу испунити. У словенском свијету има још доста узајамног несвађања. Када се и у крилу појединих народности, као што су Срби и Бугари, може водити тако жестока борба партијска за сасвим противположене интересе, толико трудније може се надати у блиској будућности пуном сједињењу интереса свих Словена. Него је то важно што се опажају већ неки знаци неког отрезнења. Разочарање, које смо доживјели на Балкану, рекло се било, да је за вријеме угушило сваку мисо о зближењу између нас и јужних Словена; него убрзо здрави разум и народно осјећање надвладаше, и ми смо разумјели, да по дјелима појединих људи, или појединих партија, не ваља судити цио један народ. А такођер била је свађена она важна истина, да свака словенска народност, и ако је највише одана Русији, има свој самостални живот, своју историјску прошлост, своје особите интересе, особености своје културе, што јој све не допушта, да троши своју индивидуалност. Тако се код нас престало мијешати питања државна с питањима народних особености. Ако се опћим радом свих словенских народности кадгод и дође до опће словенског културног типа, томе ће требати да приготове многи степени развића. Тако докле Срби или Бугари буду раздробљени без јединства, не говоримо политич-

кога, него и самога културнога, дотле ће Срби и Бугари мислити на првом мјесту о остварењу велико-српске или велико-бугарске идеје. Што је сасвим наравно. Прије него се кућа огради, потребито је приготовити, што треба за грађу: исто тако опће словенска зграда моће се подићи тек, кад се све словенске народности образују у опредјељене културне индивидуалности“.

Књижевни преглед.

У *Задру* је изашла на свијет расправа нашег изврсног историчара *И. Рувараца* *О пећким патријарсима* од Макарија до Арсенија III (1557—1690), прештампана из *Истине*. Пад Смедерева, стоног града пошљедњих деспота српских, г. 1459, за собом је повукао и пропаст српског патријарског престола у Пећи, који је опет обновио *Макарије* г. 1552, брат великог везира *Мехмеда Соколовића*, који му је дао атишериф, да може све манастире и цркве поновити. Тако се од Патријарха Макарија спомињу опет велике српске лавре: *Студеница* и *Манастир*, *Ђурђеви Ступови* и *Сопотани*, *Морача* и *Раваница*... Макарије је владао с првом г. 1574, а наслијеђује га синовац му *Антоније*. Да се турски везир *Мехмед Соколовић* није сјећао свога поријекла, тешко да би брат његов Макарије—је мого обновити српски престо у Пећи, ри с правом вели арх. Руварац. Антоније, синовац патријарху Макарију, био је то исто и поменутом великом везиру *Мехмеду*, а братучед опет *Мустафа паши Соколовићу*. Иза Антонија, који је убрзо умро долази *Берасим* одма г. 1575, којег опет наслијеђује *Јерошије* († 1591). За њим је дошао *Филип*, но шљедеће године 1592 већ се спомиње патријарх *Јован*, који је владао до 1614. „Бурно је било вријеме, у коме је *Јован Кантул* патријаровао, и у том времену пострадао је и расуо се народ наш али свуда и отимао он, и кнезови, војводе и главари гледали су и тражили су начина, како да се опросте невоље. О том је настојао за то се заузимао, ради тога стављао је у погнбао живот свој патријарх српски *Јован*, — и тијем пастирским радом својим оставио је он по себи часну памет.“ По неким он је кости своје оставио у Цариграду! За његово доба спадају и устанци у Херцеговини војводе *Грдана Никшић*-

скога и збор у *Курима*, на ком су поглавице Албаније, Босне, Македоније, Бугарске, Србије, Херцеговине и Далмације били скројили план општег устанка. Иза Јована долази *Пајсије*, такођер знаменити патријарх, који је живио и владао с црквом до 1647. Он је написао службу и живот Св. Цара Уроша. За његово доба такођер се чине покушаји по српским земљама, да народ стресе са себе турски јарам. У ово доба појављује се и онај *Султан Јаја*, о ком је била ријеч скоро у подлистку *Срп. Гласа*. Иза *Пајсије* долази *Гаврило I*, који је одио у Москву, и ту се бавио од Маја 1654 до Марта 1656, са патријархом антиохијским Макаријем на сабору, који је руски патријарх Никон био сазвао г. 1655 „по дјлу исправленія богослужебнихъ книгъ“ и „еже како персти десници имѣти имиже вообразжати на лицѣ образъ креста.“ Но због тога његовог путовања у Москву, патријарх *Гаврило* свршио је мученичком смрћу у Бруси г. 1659! За вријеме његовог бављења у Русији, на његово мјесто изабран је г. 1656 *Максим*, који се престабио г. 1681. Он је знаменит са заузимања, да подложи својој власти римокатолички дио нашега народа по Босни и Херцеговини, рашта га толико оптужују босански Франјевци. Још за живота *Максима*, на престо пећки долази *Арсеније III*, који је по неким изворима био родом „от поморја благагородни од племени Паштровићихъ“, а по неким родом Црногорац из Бајица, и који је кашње под именом *Црнојезица* прешао са великим дијелом српскога народа, са владикама, калуђерима и са моћима српских светаца на измаку г. 1690 у Угарску. Врло је важно, што овдје арх. Руварац оповргава досадашње мишљење наших историчара, да је Бесар Леополд у свом прогласу од 6 априла 1690 позвао народ српски, да остави своја огњишта, па да се пресели у његове земље. У томе прогласу стало је: *Lares vestros, culturam que agrorum non deserite*; а некое се свиђело, па је оно по изоставио, тако је до данас владало оно горње погрјешно мишљење. Још је у овој расправи мимогред опредјељен дан, кад је однешено тијело св. Саве из Милешева и кад је спаљено на Врачару: г. 1594 на велики пешак однешено је из Милешева а на 27 априла је било спаљено, а до сада се држало, да се то годило 1595. Синанпаша био је Арнаут, и по некијем старијем записима наредио је, да се свето тијело спали, јер су га мухамеданци домаћи пошто-

вали! — Њизи је цијена 50 новчића, а добива се код уредништва „Српског Гласа“ у Задру.

У *Н. Саду* изашла је *Српска синтакса*, коју је својим ученицима саставио проф. *Јован Живановић*. У предговору припознати учитељ српскога језика пише: „Ова синтакса стоји на научној основи и изведена је из синтаксе Миклошића и Даничића. Ученик у гимназији треба да зна свој матерњи јек научно. То је једно, а друго, ја сам дознао за својега професоровања, да су баш они уџбеници приступачнији ученицима, да ученици лакше схваћају оне уџбенике, који стоје на научној основи него оне, који стоје на практичној основи.“ Ми само можемо најтоплије препоручити ову златну књижицу свијема, који желе, да свој матерњи језик што боље познају; али вриједноме издаваоцу морамо примјетити, да је оваква књижица имала права, да од њега захтијева више пажње при коректури. Кад ће бар научна дјела наша почети излазити без штампарских погрјешака! — Њизици је цијена 50 новчића.

Из Београда смо примили књижицу под насловом „Срби у Македонији и јужној старој Србији“, или одговор г. С. С. Бопчеву“ од *Милојка В. Веселиновића*, штампана радња из „Српства“, које је ове године престало излазити. Као што је „Српству“ била главна сврха, да сузбија пропаганду бугарску, која се развија на штету српскога живља до самих данашњих граница Србије и Црне Горе; тако је г. писцу ове књижице, уреднику бившег „Српства“, намјера, да докаже на основу науке о језику и на основу обичаја и уопште народњег живота, да у Македонији нарочито западној живе Срби. „Српски су гласови *ђ* и *ћ*, који су старији од *жд* и *ши*, најача српска сила. Они ће одбранити српски живаљ од бугарске инвазије. Они су се испели на *Витом* и *Рило*, као какве војводе, а постројили главни фронт на пл. *Перину* и истакли ланац до *Родопе* на десноме крилу, и *Искру* на левоме. Дотле тачно владају ове српске гласовне војводе *ђ* и *ћ*; значајно је, да дотле влада и српска слава (крсно име) и ако је Бугари уништавају, али се опет она храни и чува код женскога света, тога највећег чувара духовнога живота српскога народа. Кад изађете из Солуна и пођете уз Вардар, или

из Сереза уз Струму, па дођете у прво село, чућете ове српске гласовне војводе, на основу чега сам ја и тврдио, и сада тврдим, да у Македонији живи српски народ у већини.“ Г. Веселиновић је три године издавао „Српство“ два пута мјесечно на великом табаку скоро самим његовим трудом и то ноћним, јер је чиновник у служби, те је заслужио бар да му се призна, да је радио истрајношћу и одушевљењем, као мало који српски књижевник, и то на пољу сасвим обатањеном. Ми ћемо признати, да је „Српство“ најјаче покретао шовинизам; али противу шовинизма бугарскога морао се разбудити и шовинизам српски. „Српство“ се бавило поглавито с историјом и етнографијом, путописима, митологијом, обичајима и с народним умотвори-нама.

У *Сомдору* је издала књижарница *Мил. Каракашевића* књижицу под насловом: *Наука главних појмова музике* од Драгутина Блажека. Ово је дјелце одобрено и препоручено од срп. прав. црк. школ. Савјета у Карловцима за учитељке и више дјевојачке школе. Цијена му је 60 новч. 1 дин. 20 пара.

Наши Листови.

Почетком ове године почео је у *Биограду* излазити сваке петнајест дана *Поглед*, повремени спис, у свескама од два до три табака истог формата *Нове Зете* под уредништвом г. Милутина Гарашанина. До сада смо примили четири свеске са овом садржином: 1. Конфедерација Балканска од *Гар.*; 2. Модерна породица (студија) *А. Дима*; 3. Пут Малог Гајице (новела) *Анд. Терије*; 4. Записник једног покојника (новела) *Л. Комарчића*; 5. Покојница (новела) *Шомијера*; 6. Пошљедња вечер (прича) *Р. О. Монроа*; 7. Вилма (роман с француског) * * *; 8. Један или два дома од *Гар.*; 9. Две републике с француског од *Андрије*; 10. Посљедњи станак од *Б. де Ривијера*; 11. Луда из Фирлејувке од *Сажер Мазоха*; 12. Намерник (le passant) од *Ф. Копеа*; 13. Нервозни век, од *Маншегаце*; 14. Биби — Лоло с француског; 15. Јелена и Малтида од *А. Белоа*; и у свакој свесци има *Доколица* занимљивијех и *Различности* поучнијех. Као што се види по садржини, она је већијем дијелом забавна, и већијем дијелом

је преведена. Али све те преводе надокнађује оригинална новела *Лазе Комарчића*. По овој новели и по његовијем *Бездушницима*, што су дијелом у *Ошацибини* штампани, ми држимо, да је *Л. Комарчић* приповиједач из друштвеног живота, за којим је толико наша крштика вапила. За то обраћамо пажњу на његов роман *Бездушници*, који се већ печата у *Биограду*, и који ми с нестрпљењем очекујемо. — Цијена је *Погледу* 12 динара на годину.

Ошацибина ступила је у седму годину своју овом лијепом садржином у свескама за Јануар и Фебруар: 1. О законима друштвеног развића у Срба од *Панте Срећковића*; 2. Моме најмлађем сину, пјесма *С. Јевшића*; 3. Страхинић Бан, од *Љ. Ковачевића*; (Свршетак); 4. Божији Суд, приповијетка *Мих. Ризнића*; 5. Наше дневне погрешке против здравља од дра *М. Јовановића-Батуша*; 6. Ана Карењина, роман *Л. Толстога*; (наставак); 7. На Копаонку од *С. Тројановића*; 8. На престолу, роман *Аурбача* (наставак); 9. О облику и величини наше земље од *М. Андоновића*; 10. Каплар Сигирд, приповијетка *К. Моријера*; 11. Света вјештина и Алхемија од *С. Лозанића*; 12. Школки одбори као просвјетни фактори у нас, од *Л. Обрадовића*; 13. Дневна свјетлост и мрак од *Среш. Амића*; 14. Прилог за грађу чешке библиографије у колико се тиче Срба, Хрвата и Бугара од *Ср. Поповића*; 15. Књижевни преглед (а. Физика Бор. Тодоровића од *Ал. Новаковића*; б. Пронијари и Баштеници Ст. Новаковића од дра *М. Веснића*; в. *Serbien und die Serben* Сп. Гопчевића од дра *М. Веснића*; г. Памјатници законодавственој дјјателности Душана Цари Срблов и Греков Тим. Флоринског од *Љ. Стојановића*); 16. Позоришни преглед (Несуђени, дра *М. Јовановића* од Драг. Јанковића); 17. Политички преглед; 18. Мјесечна извјешћа о трговини у Србији; 19. Библиографија; 20. Јавна Говорница, са сликом младога краља Александра.

Као што се може из ове садржине видјети *Ошацибином* се можемо пофалити и пред туђијем свијетом. Ми ћемо само нашим читаоцима приказати, што г. *Љубо Ковачевић* пише о *Страхинић Бану*, знајући како је ово изврсно биоград. повремено издање, на жалост, мало на овим крајевима распростра. Историја не познаје никаквог властелина а још мање владоца *Страхинића*, који би у вријеме косовске битке жи-

вио и био Лазару зет или пашеног, него Ђурђа Страцимировића Балшића, зета Лазарева који је у Зети владао. Очевидно је дакле, да је у пјесми и традицији народној име *Страцимировић* скраћено у *Страхињић*. То потврђује и сама народна пјесма овијем стиховима: Приморје је старих Неманића. Сад га држи Страхињићу бане! — Овијем се рјешава питање, да ли су Зећани приспјели на бој на Косово, или не. Народна је предање у противурјечију; а у турским изворима спомиње се на Косову један чувен војвода, којег неки називљу *Ђурђем*. Неки историци држе, да је то био *Ђурђе Кастриот*. Левенклав је издао на латинском језику 1591 неколика турска летописа. Ту се прича за пораз турски на Плочнику у Топлици, приписујући кривицу *скендеријском кнезу*. Тај превод латински послјије четири године изашао је на њемачком језику, и ту се већ тај кнез *скендеријски* називље *Ђурђем Кастриотом*. Отуда сви историци прихваташе то погрјешно мишљење.

Али се данас зна поуздано, да је у Скадру и скадарској области или Скендерији владао у вријеме тог турског пораза Ђурађ Страцимировић, и на њега се мора односити оно причање турско о *скендеријском кнезу*, а не на једног од Кастриота, који нигда нијесу владали у Скадру. Тако Хамер и Цинкајзен, находећи у турским изворима, да се *Ђурђем* звао онај јуначни војвода, који бјеше противан, да се ноћу удари на Турке, сасвим слободно закључише, да је на Косову Лазару помагао *Ђурђе Кастриот*. У вријеме косовске битке живјела су два Ђурђа, који су могли бити војводе својих самосталних чета: Ђурађ Страцимировић Балшић, и Ђурађ Топија, господар драчки и албански, брат од тетке првога а зет по сестри Вука Бранковића. Али је Топија био болестан од октобра 1388, и није био у стању, да исплати млетачким трговцима неку суму за купљено жито. И остао је болесљив све до своје смрти, (1392) прије које уступи Драч Млечићима. Овај дакле Ђурађ није могао бити на Косову, а камоли се градити онако охол! Млади академик долази у овој врло научној расправи до овијех резултата: 1. У Страхињићу Бану оличени су Балшићи, а поглавито Ђурађ Страцимировић; 2. Предање у четвовању Зећана у Косовском боју од 1389 мора се сматрати за истинито, докле се аутентичним изворима противно не докаже; 3. На Косову Лазару нијесу пома-

гали Арбанаси и њихова господа јужно од сједињеног Дрима.

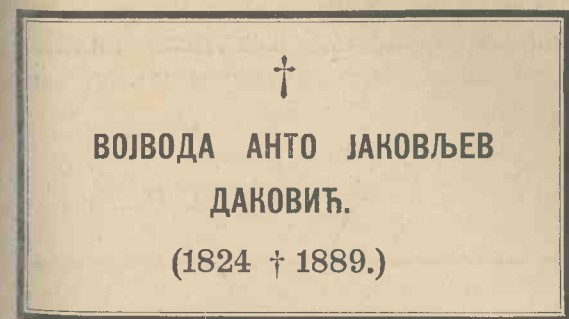
Босанска Вила, лист за забаву поуку и књижевност, под уредништвом *Николе Кашиковића* у Сарајеву ступа у IV годину живота, излазећи сваке петнајест дана у два табака мало вишег формата од *Јавора* са двије слике. До сад смо примили пет бројева са врло занимљивом и разноврсном садржином. Ту приповиједа — *И. И. Вукићевић*, познати већ млађи приповиједач из *сеоског* живота, и *Сретен Данчић*, такођер млађи али врло вриједан сарадник *Б. Виле*. Ту су преведене с рускога приповијетке *Соловјева*, *Толстога* и *Љескова*. Пјесме су од *Вл. М. Јовановића*, *А. Гавриловића*, *Ж. Драговића*, *Љубисава*, *П. Поповића*, *А. Панчића*, све млађих наших пјесника. Ту је народних и приповиједака и пјесама; па врло занимљив опис *Дабрице и града Коштуна (Коштура)* од *М. Поповића*; па *Дубровник* са историјског гледишта од *А. Стражињића*, и врло важна слика из књижевности *Севдалије босанске* од *С. А. Ј.*, у којој се наводи, како их оцјењује и тумачи *Јован Илић*, изврсни српски пјесник. „Послије ограша на *Марици* и *Косову* наших оцаковићима, као што нам је свијем знано, не преоста друго, до пошлунити се илити мусломанском турбану или тијари папској, и они добро урадише те одабраше оно прво, јер под турбаном они са агаларством очуваше и своје племените витешке обичаје, и свој лијепи народни говор, и учинише, те њиме прозбори и сам падишах у *Стамбоду*, срцу од свијета, за вријеме врснијех синова народа нашег, свему свијету познатијех *Соколовића* и *Ђуприлића*. И ма да им британска хорда засвијетли до *Отранта* и *Ћутука Ћесара бечког*, у пјесми им, ето, од свега тога ни трага ни гласа! Да ли, што им зазор бјеше међу браћом величати побједу полумјесеца над *праћедовском* вјером својом? Било, како му драго, *празнину* ову они пошунуше *неисказаном* лепотом својијех *севдалијскијех* пјесама, у којима се с' врха до дна огледа чаробна раскош истока, провијана епском простотом барда“. — Цијена је листу ф. 4. на годину.

Пред нама је 4, 5, 6 и 7 бр. „Јавора“, у којима се настављају и довршују неки започети радови у првим бројевима, а наставља се превод *Историје руске књи-*

живности. Започиње се превод *Круглове* приповијетке „Изгнаник“ и изворна приповијетка „Није заслужила“ од *Сирошнице*. Ту је красна бесједа проф. *Матића*, коју је држао на свечаној светосавској сједници Матице Српске у Н. Саду у славу и спомен пок. *Јосифу Панчићу*, и приказ *Доменика Тамполија* од *М. Цара*. Пјесме су од *Љуба Ненадовића*, *Војислава* и *Вл. М. Јовановића*. У пошљедњем броју започиње оштра критика *koledara*, што га издаје Матица Далматинска.

Дабро-босански Источник, лист за црквено-просвјетне потребе српско-прав. свештенства у Босни и Херцеговини, излази двапут у мјесецу на табаку велике осмине, цијена му је 3 ф, годишње. Доноси црквене бесједе, расправе и чланке своје струке, описе старина, конзисторијалне окружнице и разне црквено-просвјетне вијести. У прва четири броја прото Васа Поповић описује неке старине, које се налазе у *Милошевачкој* цркви (котар градачки), а у 2 и 3 броју поп Јован Новаковић описује манастир *Голмионицу*.

Liečnicki Vjestnik, *Ворпан* зборник лијечника краљевина Хрватске и Славоније излази у Загребу један пут на мјесец, а уређује га проф. др. *Лобмајер*. Листу је једанајеста година, а цијена му је за нечланове ф. 6 на годину. У прва три овогodiшња броја наставља се чланак *О пошастима* од дра *Н. Гржешћа* а у 3 броју почиње *Кратика упућа у науку о бактеријама* од дра А. Хајнца.

Отварамо читулу „Нове Зете“, да у њој запишемо прво име, познато и поштовано не само у Црној Гори него у цијелом Српству, — име јунака и вође јунака и бораца

за слободу потиштенијех племена око Црне Горе, — за независност и бољу будућност саме Црне Горе!

Војвода *Аншо Дакловић*, син чувенога Војводе граховскога *Јакова*, преминуо је 9 марта оvdје на Цетињу још у доброј мушкој снази, али послје дуге болијести, у 65-ој год. свога живота.

Под првијем утиском немиле ове смрти тако угледнога и заслужнога Србина, и на брзу руку не може се писати биографија *Војводе Анша*, јер је његов живот тијесно скопчан са животом његовога оца *Војводе Јакова*, а рад и страдање њихове породице са историјом Црне Горе и са одношајима црногорским са Херцеговином; а особито можемо рећи, да је живот и радња Војводе Јакова и његова сина Војводе Анта историја оне борбе витешке између Црне Горе и Турске околo Грахова, у којој је погинуо и Јоко Томов Петровић, брат ондашњег Господара Црне Горе и српског пјесника *Владике Радика* са Стевом Станковијем Петровићем, братом доцнијег Господара Књаза *Данила*, и неколико својих рођака.

Кад је почетком јануара 1852 год. Омер-паша ударио на Црну Гору преко Планинице, Дрвиш-паша удри на Грахово. Кад је Војвода Јаков чуо, како Омер-паша опсиједа Острог, из кога се јуначки бранио *Велики Војвода Мирко* са *Пером* и *Крцом Петровићем*, *Новицом* и осталом дружином, ни он не хтједе оставити „Грахово Данилово“, него се са својим братом Живком, сином Антом, Вуком Марковићем и својом дружином затвори у својој кули под Дервишбрдом пред Демеровом пећином. Кад су Турци кулу запалили, Војвода Јаков са дружином пријеђе подземним прокопом у Демирову пећину и у њој се затвори. Тада непријатељ

на врата од пећине запали сламу и сијено, не били тако загушили затворенике, или их принудили на предају. Послије кратког преговора, Јаков изађе из пећине са дружином и преда се на милост и немилост Турцима.

Ту их Дрвиш-паша свијех повеже и везане у Клобук пошље, а само Живка, брата војводина, смакну на Умцу. Кад се заробљеници примакну близу Клобука, Турци нареде Јакову, да као царски издајник, ради поруге, узјаше на кљусе наопако и тако да уђе у Клобук; али Јаков не хтједе послушати, те га за то Турци и задаве близу Клобука. Остале проведу кроз турске градове и тамнице до Мостара, ће остану у гвожђима до јуна, када буду ослобођени заузимањем владе црногорске, те се преко Метковића, Дубровника и Рисна врате на Грахово.

Војвода Јаков имао је доста пријатеља како у Херцеговини тако и у Црној Гори. Кћер му је била удата за *Драгом Јоковијем Пешровићем*, а син му је Анто био ожењен кћером *Новице Церовића*. А био је у пријатељству и са кућом *Ризванбеговића*, и за вријеме Али-паше добио је био наслов „Бега“; као што му је Господар Црне Горе дао наслов „Војводе“.

По повратку из Мостара Анто постане Војводом племена граховскога и сенатором црногорским. Отада све до пошљедњег рата био је у свим бојевима прави јуначки вођа храброг и јуначког граховског племена. Год. 1857-ме у Шуми и Попову, 58-ме на Граховцу, а од 58—62 био је вазда десна рука ондашњим херцеговачким вођама у херцеговачким устанцима, а Црној Гори вазда десно крило од крајине.

За његове заслуге била су му прса прекривена многим орденима

црногорским и страним, а блаженопочивши *Цар Александар II*, по препоруци Њег. Височанства *Књаза Николе*, био га је обдарио великим имањем близу Брђанке у одеској губернији.

Тако је *Војвода Анто* живио радећи за опће добро свога племена и Црне Горе, и тако су његове заслуге биле награђене; али највиша је награда била његовом српском срцу, што је видио Црну Гору раширену од Требишњице до Бојане, од Таре до сињега мора, и што ју је оставио на путу напретка под окриљем *Цара Заштитаника*. Само му је домаћа несрећа то патриотско задовољство мутила: од два сина ниједнога није након себе оставио, ни од сина мушко унуче. С њим је за навијек изумрла у мушкој линији лоза јуначке породице Војводе Јакова!

Одоле је његово тијело понешено великом пратњом преко Чева и Цуца на Грахово, ће је у породичној гробници сарањено. А на челу те тужне пратње били су Госп. Бригадир *Ђуро Петровић* и Господин *Марко Петровић*, његови сестрићи, *Сердар Перо Матановић*, зет по сестри покојников и *Капетан Аким Даковић*, његов рођак.

Тако је било суђено да и мртав прими пошљедње почасте од власти и од народа од Цетиња до Грахова преко све Катунске нахије, са сузама сродничкијем и љубави народне.

Лака му црна земља!

Проф. Ј. Николић.

Културне биљешке

(Петроградски универзитет) славио је 8 Фебруара своју *седамдесетогодишњицу*. Прошле године у њему је предавало 146 професора; а приложено је 78000 рубаља у фонд, из кога добивају помоћ сиромашки

ђаци. Почетком ове године уписано је 1,698 ђака. Овом свечаном приликом министар просвјете граф И. Д. Дељанов дијелио је награде ђацима за њихове радње на темама, које су им дотични факултети задали. Међу овијема била је и *Историко-литературно значење Ивана Гундулица*, за коју је ђак *Александар Лиховски* добио златну медаљу. У вечер је била на једној страни заједничка вечера бивших ђака исте *almae matris*, гдје су били преставници летеатуре и адвокатури, са професорима универзитетским; а на другој садашњих ђака, гдје је такођер било и професора. Бивши рактор *И. Е. Андрејевски* највише је одушевљене изазвао; ђаци су га унијели на руке у салу, а неки су му љубили руке и хаљине. Андрејевски је у својој бесједи ту нагласио, да је дух ђачки вјечан и да га ништа неће измијенити, тежећи само к узвишеном. Још су говорили професори: *Менишуткин*, *Карјејев*, *Фојницки* и приват-доцент *Сејешников*, одакле је одушевљење владало до свршетка вечере, уз коју је свирала војена музика. Морало је бити од силног утиска, кад је неколико стотина младића раздраганијех на слави своје *almae matris* пјевало уз пратњу музике! „Боже цара храни!“

(Из Мостара) јављају „Дабробосанском Источнику“, да је оно свијесно и родољубиво грађанство основало *пјевачко друштво*, именом *Гусле*, и да је влада друштвене штатуте већ одобрила. Циљ је друштву, да појањем украшава црквено богослужење и да шири просвјету народну. За то ће имати своју књижницу и настојаће, да преко године приреди у корист мјесне сирочади по коју забаву просвјетну. Чланови су друштвени *уштељачи*, који плаћају једном за вазда по 50 фиор., и већ се уписало 50 таквијех чланова; па чланови, који потпомажу и који извршују, плаћају по 50 нов. мјесечно. Чланова пјевача редовнијех има већ преко 20. Срећно!

(Књижевнички фонд.) У Петрограду била је у почетку Фебруара скупштина друштва за потпомагање потребним књижевницима и ученима. Предсједник В. И. Сергјевић отворио је скупштину бесједом, посвећеном успомени основатеља књижевничког фонда *А. В. Дружинина*. „Овај је фонд нико његовом мисли, и уредио се његовом заслугом. Што данас десетине породица примају пензију, што се неколико дјеце књижевника васпитавају, а књижевници што уживају припомоћи; што је фонд

за 25 година издао 450 хиљада, а само прошле године 30 хиљада рубаља; то смо дужни покојноме Дружинину. Пробудити питање о овом фонду педесетих година није било лако; онда никоме није ни на памет долазило, да списатељи могу бити потребни и сви су мислили да нема сиромаша међу њима. Али су факти противно доказивали: нашао се такав сиромаш књижевник, који је живио са породицом у студеној и мрачној изби. Испочетка Дружинин је своју мисо развијао у књижевничким круговима, па по листовима. Изворе овог фонду он је тражио између самих књижевника, издаваоца, уредника и њихових помоћника. Уредник нека даде по капић од свакога предбројника, аутор већег дјела од 50 кап. до 1. руб., издавац по 5 кап. од књиге и т. д. Тако је он предлагао, да се састави главница. Прве године на тај начин дошло је у фонд 35 хиљада рубаља, но кашње ова је сума почела опадати. Да сасвим не пане ово удружење Дружинин је предложио да се ослује неприкосновени фонд, који данас постоји. Из самог овог фонда може се на годину дијелити помоћи до 12 хиљада. С тога књижевнички фонд спомиње свога основатеља благодарношћу.“ — Просте године друштво је бројило 756 чланова; а у фонду је било у све 125,768 руб., а придошло је 24 хиљаде у фонд неприкосновени фонд расходни 17,770 р. Издато је на пензије 7,595 р., припомоћи 10,746., р. стипендије и васпитање 5,512 р., зајма 6,735 р. у све 31,228 р. У почетку ове године било је у фонду неприкосновеноме 121,200 р., у расходноме 13,107 р. а свега 136,556 рубаља. Кад ће се међу српским књижевницима појавити Дружини и никнути књижевнички фонд!

(Петар Дрљача) ново је име, које од нове године сви српски листови с хвалом спомињу. Овај племенити Србин Бошњак из Босанског Новог даровао је на Савин-дан српско-православној основној школи у истој мјесту своју новосаграђену двокатну кућу, која вриједи *пешнајест хиљада* фиорина, под условом, да је нико никада и никоме не може продати, већ да њему и његовој супрузи служи за упомену, под именом: *српско-православна основна школа, задужбина Петра и Марије Дрљаче*. — Просторије ове куће, које не служе за школу, по наредби добротворевој најимаће се, па од добивених отуда новаца *издржаваће се српско-православни учитељ и сиромашни ученици*. Управу ове задужбине до-

бротвор је одма предао мјесној српско-православној општини. У говору, којим је ову лијепу задужбину основао, на самој забави и прослави светосавској, између осталог рекао је: „Знајући добро, да је живот чо-вјечији као роса на ледној ливади, хоћу да га мени и мојима и послје његове тјеле-сине, када будемо гробови, добрим дјелом продужим. Да добро дјело учиним позива-ју ме на то племенити осјећаји мојих роди-теља, који свагда бијаху наклоњени ближ-њему и сиротињи, те чинише колико год моглоше богоугодна дјела, па тако и мене васпитаху. Браћо! Српски просјетитељ Св. Сава чинио је богоугодна дјела и стварао је народу своме лијепе задужбине — цр-кве и школе, да се облагороде у тијем хра-мовима срца и просвјети ум нашега народа. Он нам је показао примјер добродјетељи, коме сви треба да слиједимо. Томе примјеру ево и ја данас слиједим“. — Познати срп-ски родољуб и књижевник прото Никола Беговић, овим племенитим дјелом раздраган, написао је одушевљену пјесму, коју „Ср-бобран“ доноси у подлиску свог 5 броја под насловом „Св. Савска Преслава“, из које и ми двије — три китице ево доносимо:

Ајмо, браћо, на преславу!
Осми данак тече.
Још молимо светог Саву:
— „Не пуштај нас света!“

Та сав Нови силно слови:
„Српски адет дајте!“
Гле! Уна је суза пуна....
— Свеца преслављајте!

Ево Сава заплакана
Од милина хуји;
Срећа једна ишчекана,
Па слава нек бруји.

Ајмо дакле на преславу:
Ктиторе познајмо,
Славног Перу и Марију
Српски величајмо!

Племенитим супрузима *Дрљачи*, нај-новим народним добротворима, желимо да се дуго узнаслађују својим добротворством, а признање народно су сами за вијеке стекли.

(Српски народно-црквени фондови у **Карловцима**) по извјештају њихове управе концем г. 1887, како „Глас Истине“ доноси, овако су стали:

1. Неприкосновени фонд 1,761.288 ф. 91¹/₁₀
2. Киликални фонд . . 2,005.045 ф. 84⁹/₁₀
3. Алумнеума фонд . . . 78.935 ф. 50
4. За зидање резиденције 221.803 ф. 65⁵/₁₀
5. Саве Текелије фонд . 581.312 ф. 19⁵/₁₀

6. Путников фонд	20.204 ф. 55
7. Зелићев фонд	26.451 ф. 08
8. Божићев фонд	23.345 ф. 39
9. Димитријевићев фонд	59.071 ф. 63 ⁵ / ₁₀
10. Пајићев фонд	25.961 ф. 72 ⁵ / ₂₀
11. Адамовићев фонд	49.328 ф. 60
12. Рајићев фонд	5.001 ф. 55 ⁵ / ₁₀
13. Манастирски фонд	50.819 ф. 62 ⁴ / ₁₀
14. Јерархијски фонд	172.257 ф. 68 ¹ / ₁₀
15. Рајачићев фонд	1.050 ф. 02
16. Манастира Гомирја	22.719 ф. 16
17. Сервицков фонд	68.681 ф. 94
18. Бајићев фонд	4.117 ф. 15
19. Школски фонд	48.572 ф. 69 ³ / ₁₀
20. Балин фонд	22.195 ф. 24 ⁵ / ₁₀
21. Пенсион фонд	22.553 ф. 78 ⁷ / ₁₀
22. Маргов фонд	454 ф. 31
23. Видаков фонд	10.031 ф. 12
24. Хириш-Петровићев ф.	27.931 ф. 80
25. Кенгелчев фонд	4.000 ф. —
26. За зидање свештенич- ког дома у Мехадји	481 ф. 40
27. У рачуну саборских трошкова	887 ф. 90
28. У рачуну за помијешане срп. ром. општине	11.953 ф. 15

Свега 5,325.147 ф. 62⁴/₁₀

ЂУРЂЕ СРНОЈЕВИЋ

Јавна преписка.

Девет удовица. — Приповијетку ћемо штам-пати, јер се у њој огледа живот народни. Али је доста равнучена и треба около ње још обраде. Гле-дајте, да у другој ствар у краће изложите. Поздрав!

Уз први пољубац. — Пјесмица је лијепа, али је ствар по толико пута опјевана. Ипак ћемо је спремити, ако нам до потребе буде. Поздрав!

На знање! — Прилоге са псеудонимима не примамо. То нека је свакоме на знање!

У четврту свеску долазе радови: **Павла Аполоновића Ровинског, проф. Паја Марковића, проф. Јована Жива-новића, Саве Бјелановића и Марка Цара, поред Освојења Бара и Илијаде.**

Уређује Др. Л. Томановић.